

**Skupština Crne Gore
Parlamentarni institut
Istraživački centar**

Istraživački rad:

**NATO: Vremenski rok i procedure ratifikacije protokola o pristupanju
u nacionalnim parlamentima država članica Saveza**

Podgorica, mart 2016. godine

Broj: 02/2016

Klas. br: 00-52/16-

Datum: mart 2016. godine

Pripremio: Istraživački centar – Parlamentarni institut

**Stavovi izrečeni u tekstu ne predstavljaju zvaničan stav Skupštine Crne Gore.*

*** Svi pojmovi upotrijebljeni u istraživačkom radu u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.*

SADRŽAJ

UVOD.....	5
1. GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA.....	7
2. PROŠIRENJE SAVEZA: OD 12 DO 28 ZEMALJA ČLANICA.....	9
2.1 Ključni koncepti, programi i instrumenti proširenja.....	9
2.2 Integracija Španije u NATO.....	11
2.3 Prvo posthladnoratovsko proširenje NATO saveza: Češka, Mađarska i Poljska.....	12
2.4 Veliki prasak (<i>Big Bang</i>)	13
2.5 Integracija Albanije i Hrvatske u NATO	15
2.5.1 Albanija.....	15
2.5.2 Hrvatska.....	15
3. PREGLED DATUMA PRIJEMA I RATIFIKACIJE PROTOKOLA U PARLAMENTIMA DRŽAVA ČLANICA NATO SAVEZA SA BROJEM DANA OD PRIJEMA DO RATIFIKACIJE.....	17
4. PREGLED PRAVNIH RJEŠENJA U VEZI SA PROCEDUROM RATIFIKACIJE PROTOKOLA I NAČINOM GLASANJA.....	21
Prilog 1	32
Prilog 2.....	34
IZVORI INFORMACIJA.....	35

SPISAK TABELA

Tabela: Ključni datumi u procesu pristupanja Crne Gore NATO savezu.....	6
Tabela 2.2.1: Ključni datumi u procesu pristupanja Španije NATO savezu.....	11
Tabela 2.3.1: Ključni datumi u procesu pristupanja Češke, Mađarske i Poljske NATO savezu.....	12
Tabela 2.4.1: Ključni datumi u procesu pristupanja Bugarske, Estonije, Letonije, Litvanije, Rumunije, Slovačke i Slovenije NATO savezu.....	14
Tabela 2.5.1.1: Ključni datumi u procesu pristupanja Albanije NATO savezu.....	15
Tabela 2.5.2.1: Ključni datumi u procesu pristupanja Hrvatske NATO savezu.....	16
Tabela 3.1: Šesto proširenje (Albanija i Hrvatska).....	17
Tabela 3.2: Peto proširenje (Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija).....	18
Tabela 3.3: Četvrto proširenje (Češka, Mađarska i Poljska).....	19
Tabela 3.4: Treće proširenje (Španija).....	20
Tabela 4.1: Način ratifikacije međunarodnih ugovora u državama članicama NATO saveza.....	31

UVOD

Sjevernoatlantski savez, odnosno NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) predstavlja politički i vojni savez koji objedinjuje 28 zemalja članica iz Evrope i Sjeverne Amerike. Osnovan je 4. aprila 1949. godine u Vašingtonu, potpisivanjem Sjevernoatlantskog ugovora od strane 12 zemalja osnivača: Belgije, Danske, Francuske, Holandije, Islanda, Italije, Kanade, Luksemburga, Norveške, Portugala, Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjenog Kraljevstva. Od 1949. godine do danas, broj članica je porastao sa 12 na 28 kroz šest krugova proširenja 1952, 1955, 1982, 1999, 2004. i 2009. godine.¹

Politika „otvorenih vrata“ NATO saveza (*open door policy*) zasniva se na članu 10 Sjevernoatlantskog ugovora u kojem se navodi da je članstvo otvoreno za svaku „evropsku državu koja je u mogućnosti da se zalaže za načela ovog Ugovora i doprinosi bezbjednosti sjevernoatlantskog područja“. Svaku odluku o pozivanju zemlje da se pridruži Savezu donosi Sjevernoatlantski savjet na osnovu konsenzusa među zemljama članicama. Nijedna treća zemlja nema pravo glasa u ovakvim raspravama.² Kada države članice odluče da pozovu zemlju da postane članica, NATO zvanično poziva zemlju da počne pregovore o pristupanju sa Savezom. Ovo je prvi korak u procesu pristupanja na putu date zemlje u formalno članstvo. Ostali koraci u ovom procesu su:

1. Pregovori o pristupanju sa timom NATO saveza;
2. Pozvane zemlje, odnosno pozvana zemlja šalje pismo o namjeri NATO savezu, sa vremenskim okvirima za završetak reformi;
3. Protokole o pristupanju potpisuju sve zemlje članice NATO saveza;
4. Protokole o pristupanju ratifikuju sve zemlje članice NATO saveza;
5. Generalni sekretar poziva potencijalne nove članice da pristupe Sjevernoatlantskom ugovoru;
6. Pozvane države pristupaju Sjevernoatlantskom ugovoru u skladu sa svojim nacionalnim procedurama;
7. Nakon deponovanja njihovih instrumenata o pristupanju u američkom *State Department*-u, pozvane zemlje, odnosno pozvana zemlja formalno postaje članica NATO saveza.³

Crna Gora pozvana je da otpočne pregovore o pristupanju Savezu na sastanku ministara vanjskih poslova NATO saveza 2. decembra 2015. godine, uz podsticaj da nastavi sa daljim napretkom u oblasti reformi. U skladu sa opisanim koracima, nakon pregovora, pozvana država šalje NATO savezu pismo namjere potvrđujući državni interes, želju i sposobnost za pristupanje Savezu, te prilaže vremenski okvir za dovršavanje reformi. Nakon toga, NATO savez priprema pristupni protokol Sjevernoatlantskom ugovoru, koji predstavlja njegov amandman, i koji će nakon potpisivanja i ratifikovanja od saveznika omogućiti pozvanoj zemlji da postane njegova članica.⁴

U cilju prikupljanja podataka, a u skladu sa predmetom zahtjeva za pripremu istraživačkog rada, u vezi sa vremenskim rokom i procedurama ratifikacije protokola o pristupanju NATO savezu u nacionalnim parlamentima država članica Saveza,⁵ Istraživački centar Skupštine Crne Gore uputio je upitnik parlamentima država članica NATO saveza, posredstvom mreže Evropskog centra za parlamentarna istraživanja i dokumentaciju (ECPRD)⁶. Upitnik je sadržao pitanja u vezi sa datumom prijema i ratifikacije u parlamentima zemalja članica: protokola o pristupanju Hrvatske i Albanije (šesto proširenje); protokola o pristupanju Letonije, Litvanije, Estonije, Slovenije, Slovačke, Rumunije i Bugarske (peto proširenje); protokola o pristupanju Češke, Mađarske i Poljske (četvrto proširenje), kao i Protokola o pristupanju Španije (treće proširenje). Osim toga, pitanja u upitniku odnosila su se na opis procedure ratifikacije protokola o pristupanju u

¹ Enlargement, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm (pristupljeno 20.1.2016)

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ Mehmedin Tahirović, Renato Petrić. *Integracija Crne Gore u NATO*. Uprava za kadrove, Podgorica, 2015, str. 22. Nakon potpisivanja protokola od strane država članica, pozvana država može učestvovati u radu NATO saveza i njegovih tijela, ali bez prava glasa dok ne postane članica. Infografik: *Šta nakon pozivnice za NATO*, CDT, 2015 <http://www.test.cdtmn.org/nato/nato-analize/sta-nakon-pozivnice-za-nato-infografik/> (pristupljeno 15.1.2016)

⁵ Sa izuzetkom Kanade i Ujedinjenog Kraljevstva, gdje odluku o potvrđivanju Protokola o pristupanju Sjevernoatlantskom savezu donosi Vlada.

⁶ ECPRD Request 3010, *Ratification of Protocols on Accession to the North Atlantic Treaty*, 22 December 2015

nacionalnim parlamentima država članica, uključujući način donošenja odluke o ratifikaciji protokola, odnosno potrebnoj većini glasova za njeno donošenje.

Rad se sastoji od četiri poglavlja, pri čemu je u okviru prvog dat narativni prikaz glavnih nalaza istraživanja. Drugo poglavlje sadrži pregled ključnih koncepata, instrumenata i programa politike „otvorenih vrata“ NATO saveza, kao i osnovnih karakteristika posljednja četiri kruga proširenja, *inter alia*, na osnovu podataka datih na zvaničnim internet stranicama Saveza.

Tabela: Ključni datumi u procesu pristupanja Crne Gore NATO savezu

CRNA GORA - Ključni datumi

29. novembar 2006. godine: Države članice NATO uputile su Crnoj Gori poziv za pristupanje Partnerstvu za mir.

14. decembar 2006. godine: Crna Gora se pridružuje Partnerstvu za mir.

2 - 4. april 2008. godine: NATO samit u Bukureštu. Crna Gora je zvanično pozvana da otpočne proces Intenziviranog dijaloga (ID) sa Savezom o političkim, vojnim, finansijskim, bezbjednosnim i pitanjima javne diplomatije.

9. mart 2009. godine: Održan prvi sastanak Sjevernoatlantskog savjeta sa Crnom Gorom.

3 - 4. decembar 2009. godine: Na sastanku ministara vanjskih poslova zemalja članica Saveza u Briselu Crnoj Gori je upućen poziv da otpočne sa implementacijom Akcionog plana za članstvo (MAP).

25. jun 2014. godine: Na sastanku ministara vanjskih poslova NATO donijeta je odluka da se intenziviraju razgovori sa Crnom Gorom o njenom članstvu u NATO kako bi se do kraja 2015. godine donijela odluka o upućivanju poziva za članstvo.

4 - 5. septembar 2014. godine: Na NATO samitu u Velsu potvrđena je odluka ministara vanjskih poslova NATO članica da se sa Crnom Goru započnu intenzivirani i fokusirani razgovori. Članice su se obavezale da do kraja 2015. godine procijene napredak Crne Gore i donesu odluku da li da upute poziv za članstvo.

2. decembar 2015. godine: Na sastanku ministara vanjskih poslova u Briselu Crnoj Gori upućen je poziv da započne pregovore o pristupanju Savezu.

Razvoj odnosa Crne Gore i NATO - ključni datumi,
http://www.natmontenegro.me/nato-info/Kljucni_datumi/ (pristupljeno 24. 12. 2015)
NATO's relations with Montenegro,
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49736.htm (pristupljeno 24. 12. 2015)

U skladu sa prikupljenim podacima na osnovu pristiglih odgovora na upitnik, u trećem poglavlju rada tabelarno i grafički predstavljene su informacije u vezi sa periodom proteklom od ulaska u skupštinsku proceduru⁷ protokola o pristupanju do njegovog usvajanja za sljedeće zemlje: Belgija, Češka, Danska, Estonija, Francuska, Grčka, Holandija, Kanada, Letonija, Litvanija, Mađarska, Njemačka, Poljska, Portugal, Rumunija, Slovačka, Slovenija i Španija, kao i period ratifikacije u parlamentima zemalja koje pristupaju Savezu. Osim odgovora na upitnik, u istraživačkom radu obuhvaćene su informacije i iz drugih dostupnih izvora, uključujući datume prijema i ratifikacije protokola za posljednja četiri kruga proširenja u američkom Senatu na osnovu dokumenta⁸ Istraživačke službe američkog Kongresa iz 2009. godine.

U posljednjem poglavlju rada pružen je komparativni pregled opisa procedura ratifikacije protokola u skladu sa informacijama prikupljenim posredstvom upitnika, kao i odredaba važećih ustava i poslovnika svih zemalja članica Saveza koje se odnose na ratifikaciju međunarodnih ugovora. Na kraju rada, dat je prilog I koji sadrži tekst

Sjevernoatlantskog ugovora, kao i prilog II, odnosno tekst primjera protokola o pristupanju Sjevernoatlantskom savezu.

⁷ Sa izuzetkom Kanade i Ujedinjenog Kraljevstva, gdje odluku o potvrđivanju Protokola o pristupanju Sjevernoatlantskom savezu donosi Vlada.

⁸ Michel John Garcia, NATO Enlargement: Senate Advice and Consent, CRS, 2009 <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31915.pdf> (pristupljeno 24.12.2015)

1. GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

S obzirom na činjenicu da se ratifikacijom protokola zapravo ratifikuje dopuna Sjevernoatlantskog ugovora čije su potpisnice sve države članice NATO, postupak ratifikacije se, po pravilu, odvija po redovnoj proceduri predviđenoj za ratifikaciju međunarodnih ugovora, ukoliko ustavom ili nekim drugim pravnim aktom nije drugačije određeno. Ova materija najčešće je pravno definisana ustavom, dok se detalji procedure nerijetko bliže određuju parlamentarnim poslovníkom.

Ipak, u najvećem broju država postupak ratifikacije slijedi određene obrasce oblikovane tradicijom parlamentarizma, naročito u evropskim državama. Konkretno, u 26 od 28 zemalja članica postupak ratifikacije se vrši u parlamentu, dok izuzetke predstavljaju Kanada, u kojoj ovlašćenje za ratifikaciju ima Vlada, i Ujedinjeno Kraljevstvo, gdje je za ovaj postupak nadležan ministar vanjskih poslova.

U državama u kojima se ova procedura odvija u parlamentu, ratifikacija se najčešće vrši usvajanjem zakona o ratifikaciji, dok se rjeđe odluka donosi u nekom drugom obliku, kao što je parlamentarna rezolucija (npr. u Danskoj). Kada su u pitanju dvodomni parlamenti, ratifikacija se po pravilu odvija u oba doma, najčešće prvo u donjem, pa zatim u gornjem domu (kao npr. u Njemačkoj, Rumuniji i Španiji), ali postoje i slučajevi poput Češke gdje redosljed nije određen, te procedura teče paralelno u oba doma. Izuzeci u ovom pogledu su Belgija, gdje ratifikaciju vrši samo Donji dom Parlamenta, kao i SAD, gdje protokole ratifikuje samo Gornji dom (Senat).

Takođe, u slučaju zemalja koje za ratifikaciju ovlašćuju izvršnu vlast, ne dajući nikakva ovlašćenja legislativi (tj. u Kanadi i Ujedinjenom Kraljevstvu), postoji praksa upućivanja tekstova međunarodnih ugovora (odnosno, u ovom slučaju protokola) na razmatranje u parlament na 21 dan, bez prava odlučivanja o samoj ratifikaciji.

Kada je u pitanju procedura glasanja o ovom pitanju, od 26 država članica NATO, koliko ih praktikuje ratifikaciju protokola u parlamentu, njih 21 o ratifikaciji odlučuje po redovnoj glasačkoj proceduri, odnosno glasanjem po principu proste većine prisutnih poslanika. Ovakva procedura primjenjuje se u Belgiji, Bugarskoj, Češkoj, Danskoj, Francuskoj, Grčkoj, Holandiji, Islandu, Italiji, Letoniji, Litvaniji, Mađarskoj, Njemačkoj, Norveškoj, Poljskoj, Portugalu, Rumuniji, Sloveniji, Španiji i Turskoj.

Apsolutna većina glasova, odnosno natpolovična većina od ukupnog broja poslanika, neophodna je za ratifikaciju protokola o pristupanju u parlamentima Albanije, Estonije i Slovačke.

U preostale tri države procedura ratifikacije je najzahtjevnija – naime, za uspješnu ratifikaciju neophodna je kvalifikovana većina, odnosno dvotrećinska većina svih poslanika. Tako je podrška dvije trećine poslanika neophodna za ratifikaciju protokola u Parlamentu Luksemburga, hrvatskom Saboru, te u Senatu Sjedinjenih Američkih Država.

Što se tiče država u procesu pristupanja, od svih država koje su pristupile u okviru posljednja četiri proširenja (13 država), njih deset odluku o pristupanju donijelo je u okviru parlamentarne procedure, dvije (Mađarska i Slovenija) su odluku donijele putem referendum, dok je Španija 1986. godine, četiri godine nakon stupanja u članstvo, održala referendum o ostanku u NATO, na kojem je pobijedila opcija za ostanak u Savezu, sa 52,2%. Mađarska je 1997. godine raspisala referendum o članstvu u NATO, na kojem je članstvo podržalo 85,3% birača. Takođe, Slovenija je 2003. godine istovremeno raspisala referendum o budućem članstvu u EU i NATO, na kojem je opcija za članstvo u NATO savezu dobila podršku 66,2% građana.

Kada je u pitanju trajanje cjelokupnog procesa ratifikacije protokola, u obzir su uzeti podaci za one zemlje koje su dostavile informacije o procesima ratifikacije u okviru odgovora na upitnik ECPRD koji je upućen nacionalnim parlamentima. Što se tiče proširenja 1982, 1999. i 2004, primjetan je trend rasta prosječnog trajanja procesa ratifikacije u nacionalnim parlamentima (tj. vremena proteklog od datuma prijema dokumenta u parlamentarnu proceduru do njegovog izglasavanja

na plenumu), sa 50 dana (1982) na 88 dana (1999), te 99 dana 2004. godine. Ovaj porast može biti objašnjen porastom broja država članica, a samim tim i broja ratifikacionih procedura koje je potrebno sprovesti kako bi se cjelokupan proces okončao. Ipak, u slučaju posljednjeg proširenja (pridruživanja Hrvatske i Albanije), 2009. godine, prosječno trajanje ratifikacije značajno je smanjeno, i trajalo je u prosjeku 52 dana.⁹

Prilikom pristupanja Španije 1982. godine, sam proces ratifikacije u šest država obuhvaćenih istraživanjem trajao je od 35 dana u Grčkoj do 70 u Njemačkoj. Što se tiče ratifikacije protokola o pristupanju zemalja četvrtog proširenja (Češka, Mađarska, Poljska), razlike su bile nešto veće – najkraća procedura bila je ponovo u Grčkoj (45 dana), dok je ratifikacija ubjedljivo najduže trajala u Parlamentu Holandije (203 dana).

Ratifikaciona procedura u prosjeku je najduže trajala u slučaju petog proširenja, kada se odlučivalo o ulasku sedam novih država članica (najveći broj u istoriji). Ipak, sama procedura po državama bila je veoma neujednačena, tako da je u Mađarskoj trajala svega 12 dana, dok je u Njemačkoj bilo potrebno 160¹⁰, a Holandiji čak 275 dana da okonča ovu proceduru.

Kod posljednjeg proširenja 2009. godine, prosječna procedura bila je znatno kraća, ali takođe prilično neujednačena – tako je u Poljskoj trajala samo devet dana, u Rumuniji 11, u Belgiji 15, dok je najduža bila u Mađarskoj (83 dana), Njemačkoj (86 dana), odnosno Holandiji (161 dan). Iz podataka predstavljenih u nastavku ovog rada može se zaključiti kako u prosjeku procedura ratifikacije najduže traje u Holandiji (u prosjeku 200 dana), dok je na drugom mjestu Njemačka sa prosječnim trajanjem od 103 dana.

Cjelokupna procedura ratifikacije započinje potpisivanjem protokola od strane ministara vanjskih poslova svih država članica, po pravilu na samitu NATO saveza, i njeno okončanje predstavlja preduslov za ostvarivanje punopravnog članstva. Španija je postala članica NATO saveza 30.5. 1982. godine, odnosno pet mjeseci i 20 dana nakon potpisivanja protokola o njenom pristupanju Sjevernoatlantskom ugovoru 10.12.1981. godine. U slučaju ulaska Češke, Mađarske i Poljske protokoli su potpisani 16.12.1997. godine, dok su tri države u članstvo stupile 12.3.1999, odnosno nakon gotovo 15 mjeseci. Kada je u pitanju veliko, peto proširenje, ovaj proces trajao je nešto duže, te je okončan nakon 16 mjeseci i sedam dana (protokoli potpisani 21.11.2002, punopravno članstvo ostvareno 29.3.2004). Što se tiče posljednjeg proširenja, odnosno pristupanja Albanije i Hrvatske, između potpisivanja protokola (3.4.2008) i prijema u članstvo (1.4.2009) prošlo je gotovo tačno godinu dana.

U nastavku rada nalazi se hronološki pregled procesa širenja NATO saveza, statistički pregled procedura ratifikacije protokola o pristupanju NATO savezu u nacionalnim parlamentima, kao i detaljan pregled ustavnih i zakonskih odredaba kojima su ratifikacione procedure regulisane.

⁹ Kada su u pitanju podaci o trajanju ratifikacionog procesa, istraživački rad obuhvata isključivo podatke koje su Istraživačkom centru dostavili parlamenti u sklopu odgovora na upućeni upitnik.

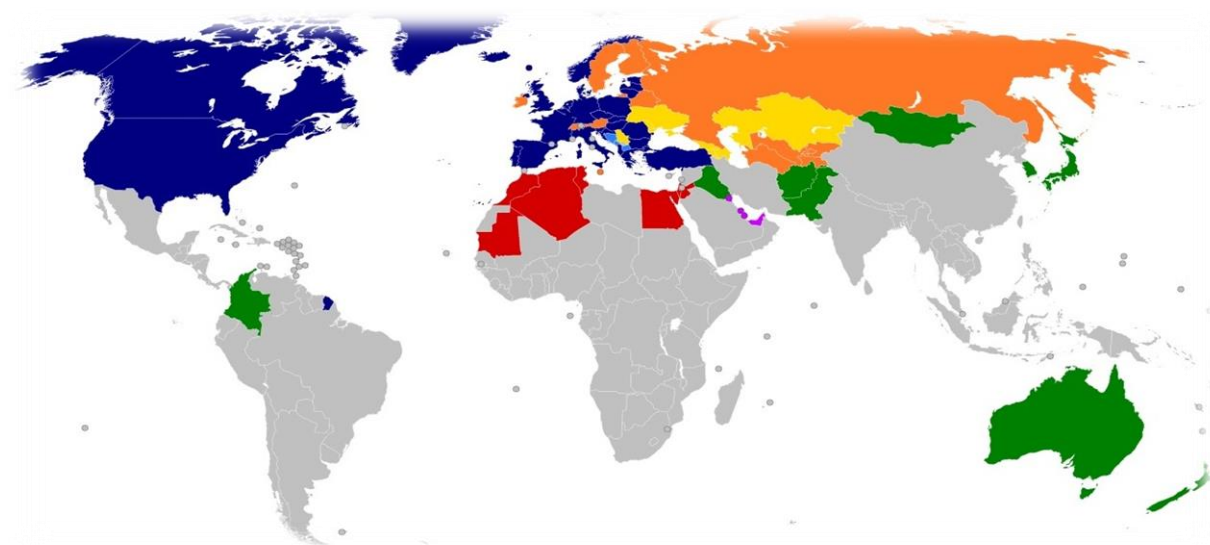
¹⁰ U slučaju Njemačke podaci se odnose na vremenski period protekao od prijema Predloga zakona o ratifikaciji od strane Parlamenta do stupanja Zakona na snagu.

2. PROŠIRENJE SAVEZA: OD 12 DO 28 ZEMALJA ČLANICA

2.1 Ključni koncepti, programi i instrumenti proširenja

Proširenje Saveza je stalan i dinamičan proces koji se zasniva na članu 10 Sjevernoatlantskog ugovora.¹¹ Na toj pravnoj osnovi, u periodu od 1949. do 1982. godine, Savezu su pristupile četiri zemlje: Turska i Grčka 1952. godine, Njemačka 1955. godine i Španija 1982. godine, dok je Istočna Njemačka pristupila Savezu 1990. godine. Od tog perioda do danas, NATO savezu je pristupilo dvanaest zemalja: Češka, Mađarska i Poljska 1999. godine; Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija 2004. godine, i Albanija i Hrvatska 2009. godine.¹²

U cilju obezbjeđenja nastavka odnosa sa bivšim zemljama Varšavskog ugovora, te definisanja pravila i uslova budućeg proširenja, NATO je na Samitu u Rimu, decembra 1991. godine, ustanovio Savjet za sjevernoatlantsku saradnju (*North Atlantic Cooperation Council, NACC*), zatim na Samitu u Briselu 1994. godine program Partnerstvo za mir – PzM (*Partnership for Peace, PFP*), i Studiju o proširenju (*Study on NATO Enlargement*) 1995. godine, kojom je utvrđeno zašto, na koji način i na na osnovu kojih principa se predviđa proširenje NATO saveza.

NATO članice: Albanija, Belgija, Bugarska, Češka, Danska, Estonija, Grčka, Francuska, Holandija, Hrvatska, Island, Italija, Kanada, Letonija, Litvanija, Luksemburg, Mađarska, Njemačka, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunija, SAD, Slovačka, Slovenija, Španija, Turska i UK;

Akциони plan za članstvo: Crna Gora, BiH i Makedonija;

Individualni akcioni plan partnerstva: Azerbejdžan, BiH, Crna Gora, Gruzija, Jermenija, Kazahstan, Moldavija i Ukrajina;

Partnerstvo za mir: Austrija, Azerbejdžan, BiH, Bjelorusija, Crna Gora, Finska, Gruzija, Jermenija, Irska, Kazahstan, Kirgistan, Makedonija, Malta, Moldavija, Rusija, Srbija, Švedska, Švajcarska, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina, Uzbekistan;

Mediterranski dijalog: Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Maroko, Mauritanija i Tunis;

Istanbulska inicijativa za saradnju: Bahrein, Katar, Kuvajt i UAE;

Globalni partneri: Australija, Avganistan, Irak, Japan, Južna Koreja, Kolumbija, Mongolija, Pakistan i Novi Zeland.¹³

Osim toga, u cilju pružanja pomoći u pripremama država aspiranata za članstvo u NATO, na samitu NATO saveza u Vašingtonu 1999. godine, donijet je i Akcioni plan za članstvo – MAP (*Membership Action Plan*).

¹¹ Tekst Sjevernoatlantskog ugovora vidjeti u Prilogu I ovog rada.

¹² Member Countries, 20 Aug. 2013 http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm (pristupljeno 11.1.2016)

¹³ North Atlantic Treaty Organization <http://www.nato.int/cps/en/natohq/51288.htm> (pristupljeno 11.1.2016)

Savjet za sjevernoatlantsku saradnju formiran je od strane zemalja članica 20. decembra 1991. godine kao forum za dijalog i saradnju sa bivšim članicama Varšavskog ugovora.¹⁴ Savjet je 1997. godine zamijenio Evroatlantski savjet za partnerstvo (*Euro-Atlantic Partnership Council*). To je reflektovalo želju država članica da izgrade bezbjednosni forum, koji će uključiti zapadnoevropske partnere i biti pogodan za sve sofisticiranije odnose koji se razvijaju sa zemljama partnerima.

Osnovni cilj NATO saveza je da obezbijedi slobodu i bezbjednost za svoje članice kroz politička i vojna sredstva:

Politička – NATO promoviše demokratske vrijednosti i podstiče konsultacije i saradnju u oblasti odbrane i bezbjednosti u cilju izgradnje povjerenja i, dugoročno, sprečavanja konflikta.

Vojna – NATO je posvećen mirnom rješavanju sporova. Ukoliko spor nije moguće riješiti diplomatskim sredstvima, potreban je vojni kapacitet kako bi se preduzele operacije upravljanja krizama koje se sprovedu u skladu sa članom 5 Vašingtonskog ugovora ili pod mandatom Ujedinjenih nacija, od strane NATO saveza ili u saradnji sa drugim zemljama i međunarodnim organizacijama.

Partnerstvo za mir predstavlja program praktične bilateralne saradnje između pojedinačnih zemalja partnera i NATO saveza. Partnerstvo omogućava partnerima da izgrade individualne odnose sa NATO savezom, odabirom svojih prioriteta za saradnju.¹⁵

Prema dokumentu *Studija o proširenju NATO saveza*, zemlje koje imaju za cilj da postanu članice NATO saveza treba da ispune zahtjeve koji se odnose na sljedeće:

- Funkcionalan demokratski politički sistem zasnovan na tržišnoj ekonomiji,
- Pravedan tretman manjinske populacije,
- Posvećenost mirnom rješavanju konflikata,
- Sposobnost i volja za pružanje vojnog doprinosa operacijama NATO saveza,
- Posvećenost demokratskim civilno-vojnim odnosima i međunarodnim strukturama.¹⁶

Akcionni plan za članstvo je program NATO saveza za konsultacije, pružanje pomoći i praktične podrške, prilagođen individualnim potrebama zemalja koje žele da se pridruže Savezu. Učešće u MAP ne prejudicira odluku Saveza o budućem članstvu određene zemlje. Zemlje koje učestvuju u MAP-u dostavljaju pojedinačne godišnje nacionalne programe o svojoj pripremljenosti za moguće buduće članstvo. Ovi programi obuhvataju sljedeće aspekte: politički, ekonomski, odbrambeni, bezbjednosni i pravni, kao i oblast resursa.¹⁷

Prvi korak u procesu pristupanja Savezu predstavljaju *pregovori o pristupanju*. Pregovori o pristupanju se održavaju u sjedištu NATO saveza u Briselu i okupljaju timove eksperata NATO saveza i predstavnike pozvanih zemalja. Cilj pregovora je dobijanje potvrde od pozvanih zemalja o njihovoj volji i sposobnosti da ispune političke, pravne i vojne obaveze koje proizilaze iz članstva u Savezu, a koje su definisane Vašingtonskim ugovorom i Studijom o proširenju NATO saveza.

Pregovori se odvijaju kroz dvije sjednice sa svakom pozvanom zemljom. Na prvoj sjednici razmatraju se politička, odbrambena i vojna pitanja, gdje se stvara prilika za definisanje preduslova za članstvo koji treba da budu ispunjeni. Druga sjednica je više tehničke prirode i uključuje razmatranje pitanja koja se odnose na resurse, bezbjednost i pravna pitanja, kao i doprinose svake nove zemlje članice zajedničkom budžetu NATO saveza. Ovo je određeno na proporcionalnoj osnovi u skladu sa veličinom njihovih ekonomija u odnosu na ekonomije ostalih država članica Saveza.

Pozvane zemlje, takođe, treba da sprovedu mjere u cilju obezbjeđenja zaštite povjerljivih informacija NATO saveza i da pripreme svoje bezbjednosne i obavještajne službe da rade sa Kancelarijom za bezbjednost NATO saveza (*NATO Office of Security*). Na kraju, rezultat ovih

¹⁴ North Atlantic Cooperation Council, NACC http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69344.htm (pristupljeno 19.1.2016)

¹⁵ Partnership for Peace http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm (pristupljeno 19.1.2016)

¹⁶ Study on NATO Enlargement http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm# (pristupljeno 19.1.2016)

¹⁷ Membership Action Plan http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm (pristupljeno 20.1.2016)

rasprava je vremenski okvir koji podnosi svaka pozvana zemlja, a odnosi se na završavanje neophodnih reformi, koje se mogu nastaviti i nakon što zemlja postane članica NATO saveza.

Drugi korak procesa pristupanja podrazumijeva da svaka pozvana zemlja obezbijedi potvrdu prihvatanja obaveza iz članstva u formi *pisma namjere* ministra vanjskih poslova koje se upućuje generalnom sekretaru NATO saveza. Zajedno sa pismom zemlja podnosi vremenski okvir za završetak reformi. Nakon toga, NATO priprema *protokole o pristupanju* za svaku pozvanu zemlju. Ovi protokoli imaju snagu amandmana ili dodataka Ugovoru¹⁸ koji, nakon potpisivanja i ratifikacije od strane članica NATO saveza, postaju integralni dio Ugovora i omogućavaju pozvanoj zemlji da postane strana ugovornica. Države članice NATO saveza ratifikuju protokole u skladu sa svojim nacionalnim zahtjevima i procedurama. *Procedure ratifikacije* se razlikuju od zemlje do zemlje. Na primjer, u SAD-u su potrebne dvije trećine glasova da bi protokol bio usvojen u Senatu, dok, na primjer, u Ujedinjenom Kraljevstvu nije potrebna formalna parlamentarna većina.¹⁹ Kada sve zemlje članice NATO saveza obavijeste Vladu SAD-a, depozitara Vašingtonskog ugovora, o prihvatanju protokola o pristupanju, generalni sekretar poziva novu zemlju članicu da pristupi Ugovoru.²⁰ Na kraju, nakon sprovođenja nacionalnih procedura, pozvana država deponuje instrumente o pristupanju kod Vlade SAD-a i formalno postaje članica Saveza.

U nastavku rada predstavljene su informacije u vezi sa proširenjem NATO saveza 1982. godine, odnosno pristupanjem Španije kao primjerom zemlje koja je sama pristupila Savezu, a ne u grupi sa nekom drugom zemljom/zemljama kao što je slučaj sa tri posljedna kruga posthladnoratovskog proširenja NATO saveza.

2.2 Integracija Španije u NATO

Španija je bila povezana sa odbrambenim sistemom Zapada kroz ugovore sa SAD-om od 1953. godine. Međutim, Madrid je odlučio da postane dio tog sistema i traži članstvo u NATO savezu. Razlozi za takvu odluku bili su geopolitičke prirode. Locirana na Pirinejskom poluostrvu, Španija je imala za cilj da očuva svoj teritorijalni integritet i stoga ojača bezbjednost od moguće vanjske ekspanzije, posebno od strane Maroka. Osim toga, Vlada Španije je potencijalnu prijetnju prepoznavala i u drugim dvjema zemljama Sjeverne Afrike: Alžiru i Libiji, koje su bile u sovjetskoj orbiti. Španija je, takođe, bila ubijeđena da će pridruživanjem NATO savezu prekinuti zastoje u pregovorima za ulazak u Evropsku ekonomsku zajednicu.²¹

Tabela 2.2.1: Ključni datumi u procesu pristupanja Španije NATO savezu

Maj 1975. godine – Na sastanku Sjevernoatlantskog savjeta odbijen predlog SAD-a da Španija postane članica Saveza.
Oktober 1981. godine – Početak parlamentarne rasprave.
10. decembar 1981. godine – Zaključen Protokol o pristupanju Sjevernoatlantskom ugovoru.
29. maj 1982. godine – Protokol o pristupanju Sjevernoatlantskom ugovoru stupio na snagu.
30. maj 1982. godine – Španija postala članica NATO saveza.
12. mart 1986. godine – Održan referendum za ostanak Španije u NATO (52,2% birača glasalo za ostanak).
1999. godina – Španija je postala dio vojne strukture NATO saveza.

Prelazne vlade formalno su podnijele kandidaturu za ulazak u Savez. Međutim, predlog SAD-a da Španija postane članica je odbijen na sastanku Sjevernoatlantskog savjeta u maju 1975. godine sa obrazloženjem da Španija ne može postati članica Saveza dok ne bude imala demokratski politički sistem, budući da je NATO političko-vojna organizacija.

Nakon smrti generala Franka 1975. godine i okončanja njegovog dugogodišnjeg režima, Španija je postala članica NATO saveza 1982. godine, čime je okončan period hladnoratovskog širenja NATO saveza. Parlamentarna rasprava počela je u oktobru 1981. godine. Vladajuća Unija demokratskog centra (*Union for the Democratic Centre*), konzervativni Narodni savez (*People's Alliance*) i

¹⁸ Primjer teksta Protokola o pristupanju vidjeti u Prilogu II rada.

¹⁹ Za više informacija o procedurama ratifikacije u zemljama članicama NATO saveza pogledati poglavlje 2. i poglavlje 3. rada.

²⁰ Enlargement, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm (pristupljeno 20.1.2016)

²¹ Francisco José Rodrigo Luelmo. *The accession of Spain to NATO*, CVCE, 2012, str. 3.

http://www.cvce.eu/obj/the_accession_of_spain_to_nato-en-831ba342-0a7c-4ead-b35f-80fd52b01de9.html (pristupljeno 29.12.2015)

nacionalne baskijske i katalonske partije podržale su ulazak u NATO, za razliku od partija ljevice (Komunistička partija Španije i Socijalistička partija radnika Španije).²² Petnaest zemalja članica NATO saveza je 10. decembra 1981. godine zaključilo Protokol o pristupanju Španije Sjevernoatlantskom ugovoru.²³

2.3 Prvo posthladnoratovsko proširenje NATO saveza: Češka, Mađarska i Poljska

Pad Berlinskog zida i raspad Varšavskog ugovora nakon završetka Hladnog rata stvorio je mogućnosti za dalje proširenje NATO saveza. Neke od novih demokratija Centralne i Istočne Evrope izrazile su želju da postanu integralni dio evroatlantskih institucija. Savez je u okviru Studije o proširenju NATO saveza 1995. godine zaključio da je kraj Hladnog rata obezbijedio jedinstvenu priliku za izgradnju unaprijedene bezbjednosti u cijelom evroatlantskom području i da će proširenje NATO saveza doprinijeti unapređenju stabilnosti i bezbjednosti za sve.²⁴

Češka, Mađarska i Poljska pridružile su se Partnerstvu za mir 1994. godine, a 1997. godine na samitu Saveza u Madridu pozvane su da otpočnu pregovore o pristupanju. Tokom 1997. godine održane su dvije runde pregovora o njihovom članstvu u Savezu, a krajem iste godine ministri vanjskih poslova država članica NATO saveza potpisali su protokole o pristupanju Češke, Mađarske i Poljske. Protokoli o pristupanju ratifikovani su u svim nacionalnim parlamentima država članica tokom 1998. godine, da bi 12. marta 1999. godine postale prve bivše članice Varšavskog ugovora koje su se pridružile NATO savezu, čime se broj zemalja članica sa 16 povećao na 19.

Prijem novih demokratija u NATO predstavljao je dio procesa šire evropske integracije, uključujući ostale evropske institucije. Ove tri zemlje uspješno su ispunile brojne uslove prije pristupanja kako bi se obezbijedilo da efikasno učestvuju u aktivnostima Saveza. Ovo uključuje mjere u oblasti bezbjednosti (npr. dogovore u vezi sa prijemom, čuvanjem i upotrebom povjerljivih informacija), kao i u oblastima kao što su vazдушna odbrana, infrastruktura, komunikacioni i informacioni sistemi. Međutim, rad na integraciji Češke, Mađarske i Poljske nije završen danom pristupanja, svaka od ovih zemalja je svjesna da puna integracija zahtijeva stalni napor tokom dužeg perioda.²⁵ Bivši generalni sekretar NATO saveza Havijer Solana istakao je: „Istorija će pristupanje Češke, Mađarske i Poljske prepoznati kao ključni korak ka Evropi saradnje i integracija, ka Evropi bez podjela.“²⁶

Tabela 2.3.1: Ključni datumi u procesu pristupanja Češke, Mađarske i Poljske NATO savezu

- 2. februar 1994. godine** - Poljska se pridružuje Partnerstvu za mir.
- 8. februar 1994. godine** - Mađarska se pridružuje Partnerstvu za mir.
- 10. mart 1994. godine** - Češka se pridružuje Partnerstvu za mir.
- 8. jul 1997. godine** - Lideri država članica NATO pozvali su Češku, Mađarsku i Poljsku da započnu pregovore o članstvu u Savezu.
- Septembar 1997. godine** - Održana prva runda pregovora o članstvu sa Češkom, Mađarskom i Poljskom.
- Novembar 1997. godine** - Održana druga runda pregovora o članstvu sa Češkom, Mađarskom i Poljskom.
- 16. decembar 1997. godine** - Ministri vanjskih poslova država članica NATO potpisali protokole o pristupanju Češke, Mađarske i Poljske.
- 1998. godine** - Protokoli o pristupanju ratifikovani u svim nacionalnim parlamentima država članica.
- 12. mart 1999. godine** - Punopravno članstvo u NATO.

The Accession of the Czech Republic, Hungary and Poland
<http://www.nato.int/DOCU/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/03acce.pdf>
(pristupljeno 14.1.2016)

²² Ibid, str. 2.

²³ Michel John Garcia, NATO Enlargement: Senate Advice and Consent, CRS, 2009, str. 4 <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31915.pdf> (pristupljeno 24.12.2015)

²⁴ Member countries: *The first wave of post-Cold War enlargement*, 20 August 2013
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm (pristupljeno 15.1.2016)

²⁵ *The Accession of the Czech Republic, Hungary and Poland*
<http://www.nato.int/DOCU/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/03acce.pdf> (pristupljeno 14.1.2016)

²⁶ Ibid.

Na osnovu iskustva stečenog tokom procesa pristupanja ove tri zemlje, NATO je pokrenuo Akcioni plan za članstvo na samitu u Vašingtonu u aprilu 1999. godine, gdje je preciznije definisao uslove za članstvo.

2.4 Veliki prasak (*Big Bang*)

Deklaracijom iz Praga od novembra 2002. godine²⁷ najavljeno je drugo posthladnoratovsko proširenje NATO saveza za sedam zemalja: Bugarsku, Estoniju, Litvaniju, Letoniju, Rumuniju, Slovačku i Sloveniju, koje će na samitu u Bukureštu 2004. godine postati nove punopravne članice Saveza. To je najveće proširenje NATO saveza u istoriji, poznato kao *big bang*. Bugarska, Rumunija, Estonija, Letonija i Litvanija postale su formalne partnerske zemlje NATO saveza 1991. godine, Slovačka 1993, a Slovenija 1994. godine. Sedam navedenih država ispunilo je standarde definisane Akcionim planom za članstvo, a 26. marta 2003. godine devetnaest država članica Saveza potpisalo je Protokol o pristupanju ovih zemalja Savezu.

Formalni kontakt između NATO saveza i Bugarske počeo je 1990. godine, Deklaracijom ministra vanjskih poslova Bugarske o prihvatanju poziva NATO saveza da ustanovi stalnu diplomatsku misiju pri NATO savezu sa sjedištem u Briselu. To je bio početak političkog dijaloga, praktične saradnje i reformskih napora koji su rezultirali pozivom da se pridruži NATO savezu.²⁸ Estonija je bila uključena u dijalog i saradnju sa NATO savezom od početka 1990-ih. Aktivno je učestvovala u stvaranju Sjevernoatlantskog savjeta za saradnju 1991. godine, prvog foruma za konsultacije između zemalja Centralne i Istočne Evrope i NATO saveza i predstavljala je jednu od zemalja osnivača Savjeta.²⁹ Takođe, Letonija i Litvanija učestvovala su u osnivanju NACC-a.³⁰ Generalni sekretar NATO saveza Manfred Verner (*Manfred Wörner*) je u periodu od 13. do 16. marta 1992. godine prvi put posjetio Baltičke zemlje na poziv vlade Litvanije, Letonije i Estonije.³¹

Zvanični kontakt između NATO saveza i Rumunije počeo je u julu 1990. godine, kada je premijer Rumunije Petre Roman uputio pismo tadašnjem generalnom sekretaru NATO saveza Manfredu Verneru sa pozivom da posjeti Rumuniju. U pismu je, takođe, sugerisana akreditacija ambasadora Rumunije pri NATO savezu.³² Slovačka je 1. januara 1993. godine postala nezavisna država nakon podjele Češke i Slovačke na dvije suverene države. Iste godine iniciran je prvi zvanični kontakt između NATO saveza i Slovačke.³³ Demokratski izražena politička volja za učlanjenje Slovenije u NATO prvi put je formalno istaknuta u dodacima Rezoluciji o početnim tačkama plana nacionalne bezbjednosti, koji je Nacionalna skupština Slovenije usvojila u januaru 1994. godine.³⁴

²⁷ Prague Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague on 21 November 2002 <http://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf> (pristupljeno 14.1.2016)

²⁸ Bulgaria <http://www.nato.int/invitees2004/bulgaria.htm> (pristupljeno 19.1.2016)

²⁹ Estonia <http://www.nato.int/invitees2004/estonia.htm> (pristupljeno 19.1.2016)

³⁰ Latvia <http://www.nato.int/invitees2004/latvia.htm> (pristupljeno 19.1.2016)

³¹ Lithuania <http://www.nato.int/invitees2004/lithuania.htm> (pristupljeno 19.1.2016)

³² Romania <http://www.nato.int/invitees2004/romania.htm> (pristupljeno 19.1.2016)

³³ Slovakia <http://www.nato.int/invitees2004/slovakia.htm> (pristupljeno 19.1.2016)

³⁴ Slovenia <http://www.nato.int/invitees2004/slovenia.htm> (pristupljeno 19.1.2016)

Tabela 2.4.1: Ključni datumi u procesu pristupanja Bugarske, Estonije, Letonije, Litvanije, Rumunije, Slovačke i Slovenije NATO savezu

Bugarska	Estonija	Letonije
14. februar 1994. godine - Bugarska pristupa Partnerstvu za mir. 21-22. novembar 2002. godine - Na NATO samitu u Pragu pozvana je da započne pregovore o pristupanju NATO savezu. 10. januar 2003. godine - Održana prva runda pristupnih pregovora. 10. februar 2003. godine - Održana druga runda pristupnih pregovora. 26. mart 2003. godine - Države članice potpisale Protokol o pristupanju Bugarske u NATO. 29. mart 2004. godine - Bugarska postaje punopravna članica Saveza.³⁵	20. decembar 1991. godine - Estonija učestvuje na prvom sastanku Sjevernoatlantskog savjeta za saradnju kao jedan od osnivača. 3. februar 1994. godine - Estonija se pridružuje Partnerstvu za mir. 23-25. april 1999. godine - Na NATO samitu u Vašingtonu države članice NATO saveza usvajaju Akcioni plan za članstvo. 21-22. novembar 2002. godine - Na NATO samitu u Pragu pozvana je da započne pregovore o pristupanju NATO savezu. 26. mart 2003. godine - Države članice potpisale Protokol o pristupanju Estonije NATO savezu. 10. mart 2004. godine - Parlament Estonije ratifikovao Vašingtonski ugovor.³⁶	20. decembar 1991. godine - Letonija postaje član Sjevernoatlantskog savjeta za saradnju. 14. februar 1994. godine - Letonija se pridružuje Partnerstvu za mir. 23-25. april 1999. godine - Na NATO samitu u Vašingtonu države članice NATO saveza usvajaju Akcioni plan za članstvo. 21-22. novembar 2002. godine - Na NATO samitu u Pragu pozvana je da započne pregovore o pristupanju NATO savezu. 26. mart 2003. godine - Države članice potpisale Protokol o pristupanju Letonije NATO savezu. 26. februar 2004. godine - Parlament Letonije ratifikovao je Vašingtonski ugovor.³⁷
Litvanija	Rumunija	Slovačka
20. decembar 1991. godine - Litvanija učestvuje na prvom sastanku Sjevernoatlantskog savjeta za saradnju kao jedan od osnivača. 27. januar 1994. godine - Litvanija se pridružuje Partnerstvu za mir. 23-25. april 1999. godine - Na NATO samitu u Vašingtonu države članice NATO saveza usvajaju Akcioni plan za članstvo. 21-22. novembar 2002. godine - Na NATO samitu u Pragu pozvana je da započne pregovore o pristupanju NATO savezu. 26. mart 2003. godine - Države članice potpisale Protokol o pristupanju Litvanije NATO savezu. 10. mart 2004. godine - Parlament Republike Litvanije ratifikovao je Vašingtonski ugovor.³⁸	26. januar 1994. godine - Rumunija se pridružuje Partnerstvu za mir kao prva postkomunistička zemlja. 21-22. novembar 2002. godine - Na NATO samitu u Pragu pozvana je da započne pregovore o pristupanju NATO savezu. 13. decembar 2002. godine - Održana prva runda pristupnih pregovora. 9. januar 2003. godine - Održana druga runda pristupnih pregovora. 26. mart 2003. godine - Države članice potpisale Protokol o članstvu Rumunije u NATO. 26. februar 2004. godine - Parlament Rumunije jednoglasno donio Zakon o pristupanju Rumunije Sjevernoatlantskom ugovoru. 29. mart 2004. godine - Rumunija postaje punopravna članica Saveza.³⁹	10 – 11. januar 1994. godine - Na samitu u Briselu pokrenuto je Partnerstvo za mir. 9. februar 1994. godine - Premijer Slovačke Vladimír Mečiar potpisao je Okvirni dokument Partnerstva za mir u sjedištu NATO saveza. 23. novembar 1994. godine - Individualni program partnerstva Slovačke sa NATO savezom je formalno prihvaćen. 21-22. novembar 2002. godine - Na NATO samitu u Pragu pozvana je da započne pregovore o pristupanju NATO savezu. 9. i 16. decembra 2002 - Održane dvije runde pristupnih pregovora. 26. mart 2003. godine - Države članice potpisale Protokol o članstvu Slovačke u NATO.⁴⁰ 29. mart 2004. godine - Slovačka postaje punopravna članica Saveza.
Slovenija		
30. mart 1994. godine - Slovenija se pridružuje Partnerstvu za mir. januar 1996. godine - Slovenija postaje punopravna članica Sjevernoatlantskog savjeta za saradnju. 23-25. april 1999. godine - Na NATO samitu u Vašingtonu države članice NATO saveza usvajaju Akcioni plan za članstvo čiji je cilj pružanje podrške zemljama koje teže da se postanu članice NATO saveza. 21-22. novembar 2002. godine - Na NATO samitu u Pragu pozvana je da započne pregovore o pristupanju NATO savezu. 26. novembar 2002. godine - Vlada Republike Slovenije prima formalni poziv generalnog sekretara NATO saveza za početak pristupnih pregovora za ulazak u NATO. 23. mart 2003. godine - Održan referendum na kojem je članstvo Slovenije u NATO podržalo 66,8% glasača. 26. mart 2003. godine - Države članice potpisale Protokol o pristupanju Slovenije NATO savezu. 24. februar 2004. godine - Parlament Slovenije ratifikovao je Vašingtonski ugovor.⁴¹		

³⁵ Bulgaria - Chronology <http://www.nato.int/invitees2004/bulgaria/chronology.htm> (pristupljeno 20.12.2015)

³⁶ Estonia in NATO <http://www.eata.ee/en/estonia-in-nato/chronology> (pristupljeno 24.12.2015)

Estonia Chronology <http://www.nato.int/invitees2004/estonia/chronology.htm> (pristupljeno 25.12.2015)

³⁷ Latvia Chronology <http://www.nato.int/invitees2004/latvia/chronology.htm> (pristupljeno 25.12.2015)

Chronology of cooperation between Latvia nad NATO 2003 <http://www.mfa.gov.lv/en/security-policy/co-operation-with-nato-member-states-and-candidate-countries/chronology-of-co-operation-between-latvia-and-nato-2003> (pristupljeno 25.12.2015)

³⁸ Lithuania Chronology <http://www.nato.int/invitees2004/lithuania/chronology.htm> (pristupljeno 25.12.2015)

³⁹Romania Chronology <http://www.nato.int/invitees2004/romania/chronology.htm> (pristupljeno 28.12.2015)

A chronology of Romania - NATO relationship
<http://www.mae.ro/en/node/2131> (pristupljeno 28.12.2015)

⁴⁰Slovakia Chronology <http://www.nato.int/invitees2004/slovakia/chronology.htm> (pristupljeno 28.12.2015)

⁴¹ Slovenia Chronology <http://nato.gov.si/eng/slovenia-nato/chronology/> (pristupljeno 28.12.2015)

Chronology of Slovenias Accessions to NATO,
http://www.mzz.gov.si/en/foreign_policy_and_international_law/nato/chronology_of_slovenias_accession_to_nato/ (pristupljeno 28.12.2015)

2.5 Integracija Albanije i Hrvatske u NATO

Na samitu NATO saveza održanom u Bukureštu u Rumuniji 2-4. aprila 2008. godine, 26 članica NATO saveza saglasile su se da pozovu Albaniju i Hrvatsku da se pridruže Savezu.

2.5.1 Albanija

Albanija je bila jedna od prvih zemalja u Centralnoj i Istočnoj Evropi koja je tražila članstvo u NATO nakon pada komunizma u regionu u periodu 1989-1991. godine. Kandidatura Albanije za članstvo u NATO savezu procjenjivala se na osnovu niza kriterijuma kao što su stanje političkih i ekonomskih reformi, podrška javnosti članstvu u NATO, reforme u oblasti odbrane, sposobnost da doprinese savezničkim misijama i uloga Albanije u regionu. Međutim, na kraju, odluka NATO saveza o kandidaturi Albanije predstavljala je političku ocjenu država članica NATO saveza o tome da li članstvo Albanije doprinosi njihovoj bezbjednosti.

Jedan od ključnih izazova sa kojim se suočila kandidatura Albanije bila su pitanja u vezi sa tokom političkih reformi. Dva osnovna pitanja identifikovana od strane SAD-a, NATO saveza i samih lidera Albanije bila su potreba za reformom izbornog procesa i reformom pravosuđa.⁴²

Istraživanja javnog mnjenja pokazuju da je podrška javnosti učlanjenju Albanije u NATO iznosila 96%. Sve glavne političke partije širom političkog spektra podržavale su članstvo Albanije u NATO savezu.

Albanija je postigla značajan napredak u vezi sa reformama vojske. Uz pomoć SAD-a i ostalih zemalja članica NATO saveza Albanija je nastojala da razvije malu, efikasnu i dobro obučenu vojsku koja može efikasno djelovati sa NATO savezom. Albanija je 2009. godine imala 11.020 vojnika. Budžet u oblasti odbrane Albanije 2007. godine iznosio je 208 miliona dolara, što je predstavljalo 1,8% BDP zemlje. Fokusirala se na stvaranje Brigade za djelovanje u vanrednim situacijama (*Rapid Reaction Brigade*), vojne policije, snaga za sprovođenje specijalnih operacija, jedinica za medicinsku podršku i sl. Albanske snage učestvovala su u SFOR-u, NATO snagama za održavanje mira u Bosni. Takođe, albanske snage od oko 140 vojnika bile su dio ISAF-a, snaga za stabilizaciju Avganistana predvođenih NATO savezom. Sa Makedonijom i Hrvatskom angažovala je vojni medicinski tim u ISAF-u. Takođe, albanski vojnici su bili dio koalicije predvođene SAD-om u Iraku.⁴³

Tabela 2.5.1.1: Ključni datumi u procesu pristupanja Albanije NATO savezu

1992. godine - Albanija se pridružuje novoformiranom Sjevernoatlantskom savjetu za saradnju, koji je 1997. preimenovan u Evroatlantski savjet za partnerstvo.

23. februar 1994. godine - Albanija se priključuje Partnerstvu za mir (PzM).

3. april 2008. godine - Albanija je pozvana da započne pristupne pregovore sa Savezom.

9. jul 2008. godine - Države članice potpisale Protokol o pristupanju Albanije Sjevernoatlantskom ugovoru.

1. april 2009. godine - Albanija postaje punopravna članica Saveza.

NATO's relations with Albania, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48891.htm#evolution
(pristupljeno 25. 1. 2016)

2.5.2 Hrvatska

Zemlje članice NATO saveza su zahtjev Hrvatske da postane članica procjenjivali na osnovu istih kriterijuma kao kandidaturu Albanije, odnosno: stanja političkih i ekonomskih reformi, javne podrške članstvu, napretka u oblasti reformi sektora odbrane, sposobnosti da doprinese savezničkim misijama, kao i tome da li ima pozitivnu ulogu u regionu. No, na kraju odluka NATO

⁴² Vincent Morelli i dr. *NATO Enlargement: Albania, Croatia, and Possible Future Candidates*, CRS, 2009, str. 5-7
<https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34701.pdf>

⁴³ *ibid.*

saveza o kandidaturi Hrvatske predstavljala je političku ocjenu država članica NATO saveza o tome da li članstvo Hrvatske doprinosi njihovoj bezbjednosti.

Tabela 2.5.2.1: Ključni datumi u procesu pristupanja Hrvatske NATO savezu

- 25. maj 2000. godine** - Hrvatska se pridružuje Evroatlantskom savjetu za partnerstvo i Partnerstvu za mir.
- 2001. godine** - Hrvatska razvija svoj prvi Individualni plan partnerstva (IPP).
- 20. maj 2002. godine** - Hrvatska prihvata pozivnicu za pristupanje Akcionom planu za članstvo.
- 3. april 2008. godine** - Hrvatska pozvana da započne pristupne pregovore sa Savezom.
- 9. jul 2008. godine** - Države članice NATO potpisuju protokol o pristupanju Hrvatske Sjevernoatlantskom ugovoru.
- 1. april 2009. godine** - Hrvatska postaje punopravna članica Saveza.

NATO's relations with Croatia, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_31803.htm
(pristupljeno 25. 1. 2016)

Napredak Hrvatske u oblasti političkih i ekonomskih reformi je generalno bio ocijenjen kao vrlo dobar i nije bilo prepreka njenoj kandidaturi. Hrvatska je otpočela pregovore o pristupanju Evropskoj uniji u oktobru 2005. godine. Izvještaj o napretku Hrvatske iz novembra 2007. godine pokazao je da je, prema procjeni Evropske komisije, ispunila političke kriterijume za članstvo u EU, te je pohvaljen progres koji je postigla u oblasti reforme pravosuđa i borbe protiv korupcije. Takođe, Hrvatska je postigla napredak u oblasti prava manjina, odnosno povratka srpskih izbjeglica u njihove domove. Osim toga, istaknuta je potreba za daljim strukturnim reformama u vezi sa tržišnom ekonomijom i manjim miješanjem države u ekonomiju.

Podrška javnosti članstvu identifikovana je kao najveća slabost kandidature Hrvatske. Istraživanja javnog mnjenja početkom 2008. godine pokazala su da podrška članstvu u NATO jedva prelazi 50%. Oponenti članstva Hrvatske u NATO isticali su da bi članstvo dovelo do angažovanja Hrvatske u međunarodnim konfliktima protiv njene volje i da će NATO tražiti uspostavljanje baza u Hrvatskoj. Vlada Hrvatske nastojala je da umani ove strahove i poveća javnu podršku članstvu u NATO. Najveća partija u vladajućoj koaliciji, Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), podržavala je članstvo Hrvatske u Savezu. Napori anti-NATO aktivista da sakupe dovoljno potpisa hrvatskih glasača za održavanje referenduma nijesu dali pozitivan rezultat.

Brojnost oružanih snaga, 2009. godine, iznosila je ukupno 17.660 pripadnika, od čega 12.300 vojnika. Troškovi u oblasti odbrane su, 2008. godine, iznosili 1,8% BDP.

Kao dio misije ISAF, Hrvatska je angažovala 270 vojnika u Avganistanu. Sa Albanijom i Makedonijom učestvovala je u medicinskom timu pri vojsci u Avganistanu.

Stabilizacijom ekonomskih, socijalnih i finansijskih prilika u zemlji i rješavanjem krucijalnih problema u susjedstvu stvoreni su uslovi za ispunjavanje nametnutih kriterijuma. Na samitu u Bukureštu 2008. pozvana je da na samitu u Strazburu i Kelu 2009. godine i službeno postane punopravna članica Saveza.

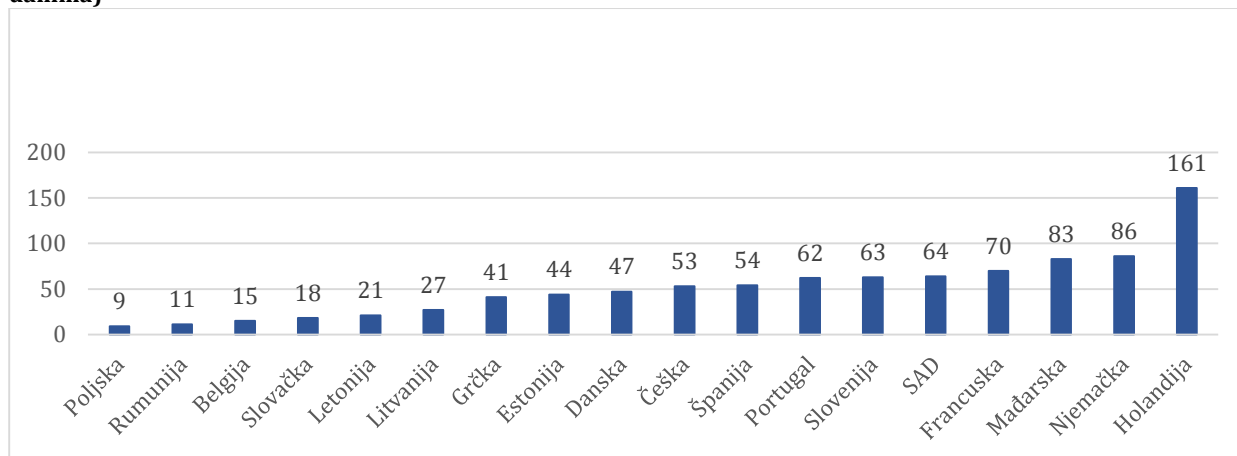
3. PREGLED DATUMA PRIJEMA I RATIFIKACIJE PROTOKOLA U PARLAMENTIMA DRŽAVA ČLANICA NATO SAVEZA SA BROJEM DANA OD PRIJEMA DO RATIFIKACIJE

Tabela 3.1: Šesto proširenje (Albanija i Hrvatska)

Šesto proširenje (Albanija i Hrvatska)	Države članice NATO koje su ratifikovale Protokol o pristupanju	Datum prijema Protokola u Parlament	Datum ratifikacije Protokola	Broj dana od prijema do ratifikacije Protokola
	Belgija	16.1.2009.	31.1.2009.	15 dana
	Češka	1.10.2008. (Donji dom) 2.10.2008. (Gornji dom)	22.12.2008. ⁴⁴	53 dana
	Danska	23.10.2008.	9.12.2008.	47 dana
	Estonija	3.11.2008.	17.12.2008.	44 dana
	Francuska	26.11.2008. (Donji dom) 29.1.2009. (Gornji dom)	29.1.2009. (Donji dom) 4.2.2009. (Gornji dom)	16.2.2009. ⁴⁵ 70 dana
	Grčka	22.1.2009.	4.3.2009. ⁴⁶	41 dan
	Holandija	9.9.2008.	17.2.2009.	161 dan
	Kanada	/ ⁴⁷	16.1.2009.	/
	Letonija	28.8.2008.	18.9.2008.	21 dan
	Litvanija	9.9.2008.	6.10.2008. ⁴⁸	27 dana
	Mađarska	10.7.2008.	15.9.2008. ⁴⁹	83 dana
	Njemačka	26.9.2008. (Bundesrat) 7.11.2008. (Bundestag)	21.12.2008. ⁵⁰	86 dana
	Poljska	30.9.2008.	8.10.2008.	9 dana
	Portugal	7.1.2009.	10.3.2009.	62 dana
	Rumunija	9.10.2008. (Gornji dom) 13.10.2008. (Donji dom)	20.10.2008. (Gornji dom) 15.10.2008. (Donji dom)	11 dana 2 dana
	SAD	23.7.2008.	25.9.2008. ⁵¹	64 dana
	Slovačka	6.10.2008.	24.10.2008.	18 dana
	Slovenija	8.12.2008.	9.2.2009.	63 dana
	Španija	24.10.2008.	17.12.2008.	54 dana

* Albanija: Sjevernoatlantski ugovor ušao je u skupštinsku proceduru 3. marta 2009. godine a ratifikovan 26. marta 2006. godine.
 * Hrvatska: Zakon o potvrđivanju Sjevernoatlantskog ugovora ušao je u skupštinsku proceduru 19. marta 2009. godine a usvojen 25. marta 2009. godine.

Grafik 3.1: Trajanje procesa ratifikacije protokola o pristupanju zemalja šestog proširenja 2009. godine (u danima)

*Napomena: Za pojedine zemlje prikazano je trajanje procesa ratifikacije zaključno sa datumom stupanja na snagu zakona o potvrđivanju protokola o pristupanju Albanije i Hrvatske Sjevernoatlantskom savezu (Francuska, Grčka, Njemačka).

⁴⁴ Dva doma Parlamenta Češke posebno raspravljaju i glasaju o ratifikaciji međunarodnih ugovora. Stoga, datumom ratifikacije smatra se datum kasnijeg glasanja, bilo u Predstavničkom domu ili u Senatu.

⁴⁵ Datum stupanja na snagu Zakona o potvrđivanju protokola o pristupanju Albanije i Hrvatske Sjevernoatlantskom savezu.

⁴⁶ *ibid.*

⁴⁷ U Kanadi, izvršna grana Vlade odgovorna je za zaključivanje i ratifikaciju međunarodnih ugovora dok Parlament ima samo savjetodavnu ulogu. Od 2008. godine, Vlada po pravilu dostavlja međunarodne ugovore Parlamentu koji ima pravo da razmatra ugovore tokom 21 dana zasjedanja, što ipak nije bio slučaj s protokolima o pristupanju Hrvatske i Albanije zbog vremenskih ograničenja.

⁴⁸ Zakon o potvrđivanju protokola o pristupanju Albanije i Hrvatske stupio je na snagu 16. oktobra 2008. godine.

⁴⁹ Zakon o potvrđivanju protokola o pristupanju Albanije i Hrvatske Sjevernoatlantskom savezu stupio je na snagu 1. oktobra 2008. godine.

⁵⁰ Predlog zakona o potvrđivanju međunarodnog ugovora zahtijeva saglasnost Bundesrata a usvaja ga Bundestag. Datum se odnosi na stupanje na snagu Zakona o potvrđivanju protokola o pristupanju Albanije i Hrvatske Sjevernoatlantskom savezu.

⁵¹ Protokoli o pristupanju Albanije i Hrvatske stupili su na snagu 24. oktobra 2008. godine. Michel John Garcia, *NATO Enlargement: Senate Advice and Consent*, CRS, 2009, str. 9. <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31915.pdf> (pristupljeno 24.12.2015)

Tabela 3.2: Peto proširenje (Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija)

Peto proširenje (Bugarska, Estonija, Letonija, Litvanija, Rumunija, Slovačka i Slovenija)	Države članice NATO koje su ratifikovale Protokol o pristupanju	Datum prijema Protokola u Parlament	Datum ratifikacije Protokola		Broj dana od prijema do ratifikacije Protokola
	Belgija	5.8.2003.	17.12.2003.		134 dana
	Češka	30.5.2003. (Donji dom)	13.8.2003.		75 dana
		29.7.2003. (Gornji dom)			
	Danska	9.4.2003.	15.5.2003.		36 dana
	Francuska	8.10.2003. (Donji dom)	29.1.2004. (Donji dom)	16.2.2004. ⁵²	118 dana
		3.2.2004. (Gornji dom)	5.2.2004. (Gornji dom)		
	Grčka	16.9.2003.	5.12.2003. ⁵³		80 dana
	Holandija	12.5.2003.	11.2.2004.		275 dana
	Kanada	/	28.3.2003.		/
	Mađarska	22.5.2003.	2.6.2003. ⁵⁴		12 dana
	Njemačka	11.4.2003. (Bundesrat)	18.9.2003. ⁵⁵		160 dana
		5.5.2003. (Bundestag)			
	Poljska	9.6.2003.	9.7.2003.		30 dana
	Portugal	20.8.2003.	27.11.2003.		99 dana
	SAD	10.4.2003.	8.5.2003. ⁵⁶		28 dana
	Španija	13.6.2003.	28.10.2003.		137 dana

* Estonija: Sjevernoatlantski ugovor ušao je u skupštinsku proceduru 16. februara 2004. godine a ratifikovan 10. marta 2004. godine.

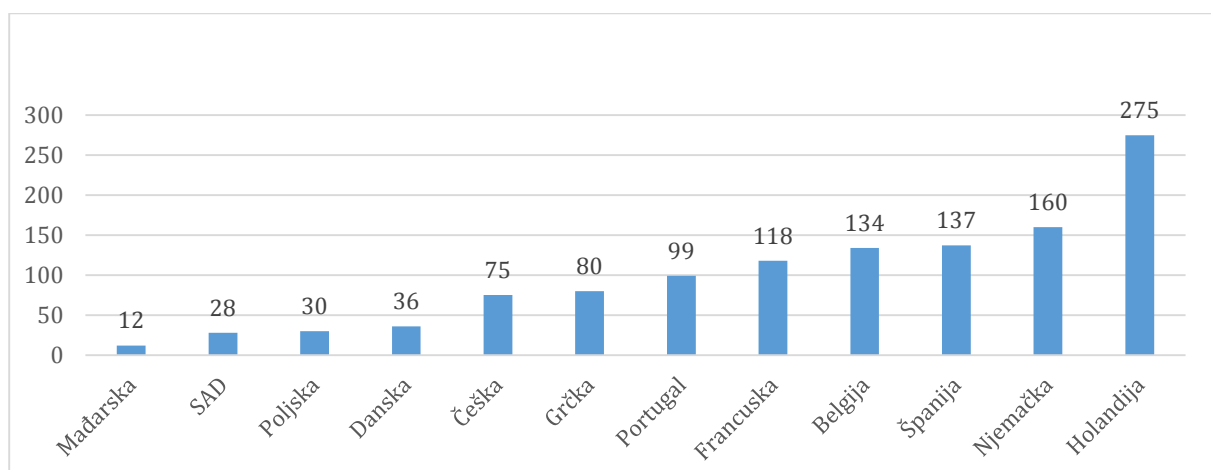
* Letonija: Sjevernoatlantski ugovor ušao je u skupštinsku proceduru 11. februara 2004. godine a ratifikovan 24. februara 2004. godine.

* Litvanija: Sjevernoatlantski ugovor ušao je u skupštinsku proceduru 3. marta 2004. godine, ratifikovan je 10. marta 2004. godine a stupio je snagu 16. marta 2004. godine.

* Slovačka: Sjevernoatlantski ugovor ušao je u skupštinsku proceduru 26. maja 2004. godine a ratifikovan 23 juna 2004. godine.

* Slovenija: Zakon o potvrđivanju Sievernoatlantskog ugovora ušao je u skupštinsku proceduru 23. januara 2003. godine a usvojen 24. februara 2004. godine.

Grafik 3.2: Trajanje procesa ratifikacije protokola o pristupanju zemalja petog proširenja 2004. godine (u danima)

*Napomena: Za pojedine zemlje prikazano je trajanje procesa ratifikacije zaključno sa datumom stupanja na snagu zakona o potvrđivanju protokola o pristupanju Albanije i Hrvatske Sjevernoatlantskom savezu (Francuska, Grčka, Njemačka).

⁵² Datum stupanja na snagu Zakona o potvrđivanju protokola o pristupanju Bugarske, Estonije, Letonije, Litvanije, Rumunije, Slovačke i Slovenije Sjevernoatlantskom savezu.

⁵³ *ibid.*

⁵⁴ Rezolucija Nacionalne skupštine o potvrđivanju protokola o pristupanju sedam zemalja Sjevernoatlantskom savezu stupio je na snagu 3. juna 2003. godine.

⁵⁵ Datum stupanja na snagu Zakona o potvrđivanju protokola o pristupanju Bugarske, Estonije, Letonije, Litvanije, Rumunije, Slovačke i Slovenije Sjevernoatlantskom savezu.

⁵⁶ Protokoli o pristupanju Bugarske, Estonije, Letonije, Litvanije, Rumunije, Slovačke i Slovenije stupili su snagu 27. februara 2004. godine. Michel John Garcia, NATO Enlargement: Senate Advice and Consent, CRS, 2009, str. 8. <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31915.pdf> (pristupljeno 24.12.2015)

Tabela 3.3: Četvrto proširenje (Češka, Mađarska i Poljska)

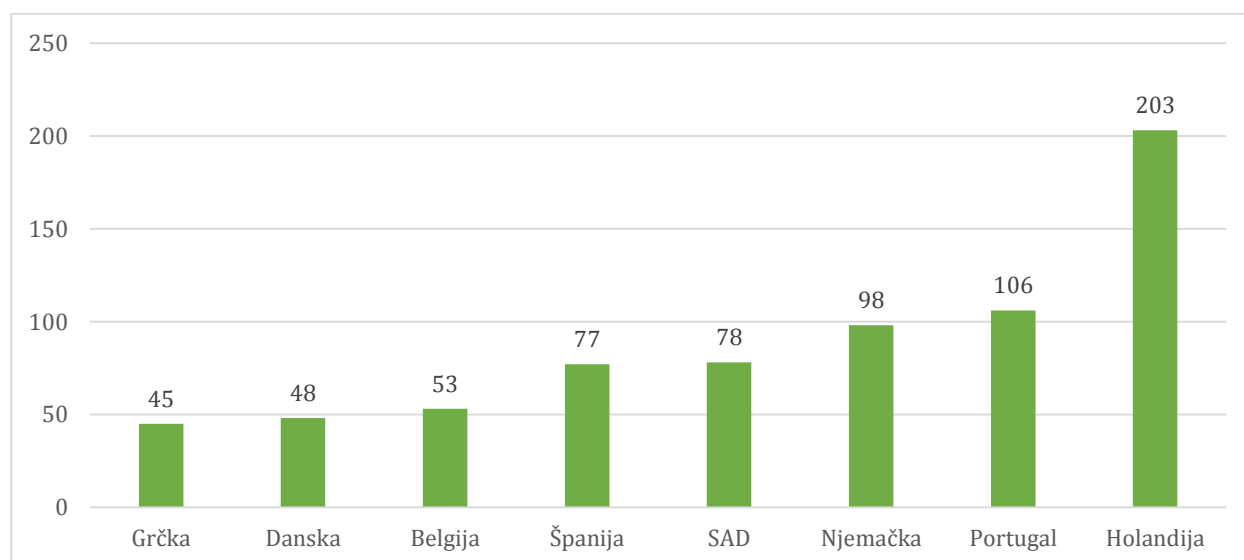
Četvrto proširenje (Češka, Mađarska i Poljska)	Države članice NATO koje su ratifikovale Protokol o pristupanju	Datum prijema Protokola u Parlament	Datum ratifikacije Protokola		Broj dana od prijema do ratifikacije Protokola
	Belgija	18.6.1998.	10.8.1998.		53 dana
	Danska	17.12.1997.	3.2.1998.		48 dana
	Francuska	/	10.6.1998. (Donji dom)	17.6.1998. ⁵⁷	/
			20.5.1998. (Gornji dom)		
	Grčka	19.3.1998.	28.5.1998. ⁵⁸		45 dana
	Holandija	12.5.1998.	1.12.1998.		203 dana
	Kanada	/	4.2.1998.		/
	Njemačka	29.12.1997. (Bundesrat)	6.4.1998. ⁵⁹		98 dana
		9.2.1998. (Bundestag)			
	Portugal	2.6.1998.	16.9.1998.		106 dana
SAD	11.2.1997.	30.4.1998. ⁶⁰		78 dana	
Španija	7.4.1998.	23.6.1998.		77 dana	

* **Češka:** Sjevernoatlantski ugovor ušao je u skupštinsku proceduru 22. januara 1998. godine u Donjem domu a 16. aprila 1998. godine u Gornjem domu Parlamenta Češke. Parlament Češke dao je saglasnost za ratifikaciju Ugovora 30. aprila 1998. godine. Nakon prijema formalnog poziva za pristupanje NATO savezu u januaru 1999. godine, Predsjednik Republike potpisao je Ugovor 26. februara 1999. godine, što se smatra formalnim činom ratifikacije.

* **Mađarska:** Sjevernoatlantski ugovor ušao je u skupštinsku proceduru 9. oktobra 1998. godine, ratifikovan je 9. februara 1999. godine sa 330 glasova za, 13 protiv i 1 uzdržanim. Zakon o pristupanju Mađarske Sjevernoatlantskom savezu i usvajanju Sjevernoatlantskog ugovora stupio je na snagu 11. februara 1999. godine.

* **Poljska:** Sjevernoatlantski ugovor ratifikovan je 20. oktobra 1998. godine a dobio saglasnost Parlamenta 17. februara 1999. godine.

Grafik 3.3: Trajanje procesa ratifikacije protokola o pristupanju zemalaj četvrtog proširenja 1999. godine (u danima)

*Napomena: Za pojedine zemlje prikazano je trajanje procesa ratifikacije zaključno sa datumom stupanja na snagu zakona o potvrđivanju protokola o pristupanju Albanije i Hrvatske Sjevernoatlantskom savezu (Francuska, Grčka, Njemačka).

⁵⁷ Datum stupanja na snagu Zakona o potvrđivanju protokola o pristupanju Češke, Mađarske i Poljske Sjevernoatlantskom savezu.

⁵⁸ *ibid.*

⁵⁹ *ibid.*

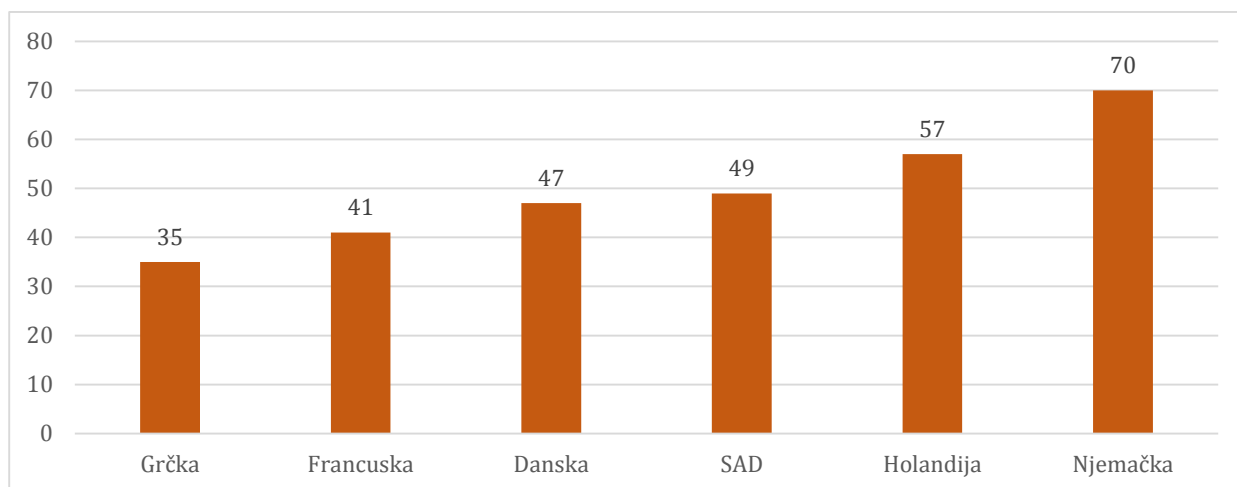
⁶⁰ Protokoli o pristupanju Češke, Mađarske i Poljske stupili su na snagu 4. decembra 1998. godine.

Tabela 3.4: Treće proširenje (Španija)

Treće proširenje (Španija)	Države članice NATO koje su ratifikovale Protokol o pristupanju	Datum prijema Protokola u Parlament	Datum ratifikacije Protokola		Broj dana od prijema do ratifikacije Protokola
	Belgija ⁶¹	/	/		/
	Danska	17.2.1982.	2.4.1982.		47 dana
	Francuska	18.3.1982. (Donji dom)	8.4.1982. (Donji dom)	6.5.1982. ⁶²	41 dana
		28.4.1982. (Gornji dom)	28.4.1982. (Gornji dom)		
	Grčka	14.5.1982.	18.6.1982. ⁶³		35 dana
	Holandija	15.3.1982.	11.5.1982.		57 dana
	Kanada	/	8.1.1982.		/
	Njemačka	22.1.1982. (Bundesrat)	2.4.1982. ⁶⁴		70 dana
		15.2.1982. (Bundestag)			
Portugal	/	10.3.1982.		/	
SAD	26.1.1982.	16.3.1982. ⁶⁵		49 dana	

* **Španija:** Sjevernoatlantski ugovor ušao je u skupštinsku proceduru 9. septembra 1981. godine a Senat ga je ratifikovao 26. novembra 1981. godine.

Grafik 3.4: Trajanje procesa ratifikacije protokola o pristupanju Španije 1982. godine (u danima)

**Napomena: Za pojedine zemlje prikazano je trajanje procesa ratifikacije zaključno sa datumom stupanja na snagu zakona o potvrđivanju protokola o pristupanju Albanije i Hrvatske Sjevernoatlantskom savezu (Francuska, Grčka, Njemačka).*

⁶¹ Prije 1993. godine, Parlament Belgije (Gornji i Donji dom) je potvrđivao samo određene vrste ugovora, što objašnjava činjenicu da Protokol o pristupanju Španije NATO savezu nije potvrđen od strane Parlamenta Belgije.

⁶² Datum stupanja na snagu Zakona o potvrđivanju Protokola o pristupanju Španije Sjevernoatlantskom savezu.

⁶³ *ibid.*

⁶⁴ *ibid.*

⁶⁵ Protokol je stupio na snagu 29. maja 1982. godine. Michel John Garcia, *NATO Enlargement: Senate Advice and Consent*, CRS, 2009, str. 4-5. <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31915.pdf> (pristupljeno 24.12.2015)

4. PREGLED PRAVNIH RJEŠENJA U VEZI SA PROCEDUROM RATIFIKACIJE PROTOKOLA I NAČINOM GLASANJA

Albanija

Prema članu 121 Ustava Albanije⁶⁶, međunarodni ugovori potvrđuju se i odbijaju putem zakona ukoliko se tiču, između ostalog, teritorije, mira, saveza, političkih i vojnih pitanja. Predsjednik Vlade obavezan je da obavijesti Parlament kad Savjet ministara potpiše međunarodni sporazum koji još uvijek nije zakonom ratifikovan, nakon čega Savjet ministara dostavlja Parlamentu predlog zakona koji se odnosi na ratifikaciju ugovora. Predlog zakona prvo se dostavlja nadležnom odboru ili odborima koji su u obavezi da dostave mišljenje.

Izuzetno, kako se navodi u članu 123 Ustava, ukoliko država ratifikovanjem međunarodnog ugovora prenosi dio sopstvenih ovlašćenja u određenoj oblasti na međunarodnu organizaciju, ratifikacija, za koju je i u ovom slučaju potrebna većina glasova svih poslanika, može odlukom Parlamenta biti sprovedena putem referenduma.

U pogledu glasanja, za ratifikaciju protokola o pristupanju NATO savezu neophodno je apsolutna većina glasova, odnosno postojanje većine glasova ukupnog broja poslanika.

Belgija

U Belgiji, međunarodne ugovore zaključuje Kralj, osim kada su u pitanju ugovori u vezi sa pitanjima koja predstavljaju isključivu nadležnost zajednica i regiona.

Prije 1993. godine, Parlament (Gornji i Donji dom) je potvrđivao samo određene vrste ugovora, što objašnjava činjenicu da Protokol o pristupanju Španije NATO savezu nije potvrđen od strane Parlamenta Belgije.

Od šeste državne reforme u Belgiji 2011. godine,⁶⁷ samo Donji dom treba da potvrdi mješovite ugovore ili ugovore u vezi sa pitanjima koja predstavljaju saveznu nadležnost.

U pogledu glasanja, međunarodni ugovori potvrđuju se prostom većinom glasova.

Bugarska

Član 85 Ustava Bugarske⁶⁸ daje ovlašćenje Parlamentu da putem zakona ratifikuje ili odbaci svaki međunarodni ugovor koji se, između ostalog, tiče članstva Bugarske u međunarodnim organizacijama ili je političke ili vojne prirode. S obzirom na to da isti član predviđa dvotrećinsku većinu isključivo za ratifikaciju ugovora kojim se dio ustavnih ovlašćenja prenosi na EU, u slučaju ratifikacije protokola o članstvu u NATO primjenjuje se standardna procedura, odnosno potvrđuju se prostom većinom glasova.

Češka

Ustav Češke Republike⁶⁹, u članu 10a, navodi da:

- (1) Određena ovlašćenja državnih organa Češke Republike mogu biti ugovorom prenesena na međunarodnu organizaciju ili instituciju.
- (2) Za ratifikaciju ugovora iz stava 1 neophodna je saglasnost Parlamenta, osim u slučaju kad je ustavnim aktom predviđeno da je za ratifikaciju neophodna potvrda na referendumu.

Ustav takođe predviđa da pregovore o sklapanju međunarodnih ugovora vrši Predsjednik, iako se u praksi ovo ovlašćenje najčešće prenosi na Vladu. Član 49 Ustava navodi kako je saglasnost oba doma Parlamenta neophodna za ratifikaciju ugovora:

- koji se tiču individualnih prava i dužnosti;
- o savezu, miru, ili drugih ugovora političke prirode;
- kojima Češka Republika postaje članica međunarodne organizacije;

⁶⁶ Ustav Albanije <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan013810.pdf> (pristupljeno 24.12.2015)

⁶⁷ Šesta državna reforma naziv je kojim se objedinjavaju izmjene institucionalnog okvira Belgije do kojih je dovelo formiranje Vlade 11.10.2011. (nakon 541 dana pregovora koji su uslijedili nakon parlamentarnih izbora održanih u junu 2010. godine).

⁶⁸ Ustav Republike Bugarske, http://www.vks.bg/english/vksen_p04_01.htm (pristupljeno 24.12.2015)

⁶⁹ Ustav Češke Republike <http://www.usoud.cz/en/constitution-of-the-czech-republic/> (pristupljeno 13.1.2016)

- opšte ekonomske prirode;
- o drugim pitanjima definisanim Statutom.

Način parlamentarne ratifikacije međunarodnih ugovora regulisan je članom 39 Ustava koji propisuje sljedeće:

- (1) Jedna trećina predstavnika iz oba doma čini kvorum.
- (2) Ako ovim Ustavom nije drugačije određeno, saglasnost proste većine prisutnih poslanika, odnosno senatora, neophodna je za usvajanje rezolucije u oba doma Parlamenta.
- (3) Saglasnost apsolutne većine svih predstavnika, kao i apsolutna većina senatora neophodna je za usvajanje rezolucije o ratnom stanju ili slanju vojnih snaga van teritorije Češke Republike, kao i rezolucija o učešću u odbrambenim sistemima međunarodnih organizacija čiji je Češka Republika član.
- (4) Saglasnost tri petine (60%) svih predstavnika i tri petine svih senatora neophodna je za usvajanje ustavnog akta ili davanje saglasnosti za ratifikaciju ugovora iz člana 10a, stava 1.

Dva doma Parlamenta Češke odvojeno raspravljaju i glasaju o ratifikaciji međunarodnih ugovora. Stoga se za datum ratifikacije uzima datum kasnijeg glasanja, bilo u Predstavničkom domu, bilo u Senatu. Proces ratifikacije formalno se završava potpisivanjem od strane Predsjednika.

Kada je u pitanju ratifikacija protokola o pristupanju novih članica NATO savezu, za izglasavanje je dovoljna prosta većina prisutnih predstavnika, odnosno senatora. U Predstavničkom domu (donji dom) predviđena su dva čitanja (i glasanja) između kojih se protokol šalje na razmatranje odborima, dok u Senatu (gornji dom) protokol prolazi jedno čitanje (i glasanje) na plenumu, kojem prethodi rasprava u odborima.

Danska

Ustav Danske⁷⁰ u članu 19 predviđa da Kralj nije ovlašćen da bez saglasnosti Parlamenta u ime države preuzme bilo kakve obaveze za čije je ispunjenje neophodan njegov pristanak, ili prihvati bilo kakav sporazum od „velike važnosti”.

Bez saglasnosti Parlamenta Kralj neće preuzeti na državu nikakve obaveze za čije je ispunjenje neophodan njegov pristanak ili prihvatiti bilo kakav sporazum od „velike važnosti”.

U Danskoj, prije ratifikacije u Parlamentu, protokol potpisuje Vlada. Vlada predstavlja protokol Parlamentu u obliku predloga rezolucije koji prije usvajanja prolazi kroz dva čitanja. Za usvajanje takve rezolucije dovoljna je prosta većina.

Estonija

Procedura ratifikacije međunarodnih ugovora u Estoniji Ustavom je povjerena Parlamentu, eksplicitno odbacujući referendum kao sredstvo odlučivanja u određenom broju oblasti. Tako Ustav Estonije⁷¹ u članu 106 navodi kako „pitanja u vezi s budžetom, oporezivanjem, finansijskim obavezama države, ratifikacijom i odbacivanjem međunarodnih ugovora, objavljivanjem ili prekidom vanrednog stanja, kao i državnom odbranom, neće biti predmet referenduma”.

Član 121 Ustava ovlašćuje Parlament (*Riigikogu*) da ratifikuje ili odbaci međunarodne ugovore Republike Estonije u sljedećim slučajevima:

- kada se ugovorom mijenjaju državne granice;
- kada implementacija ugovora podrazumijeva donošenje, izmjenu ili ukidanje važećih zakona;
- kada je u pitanju pristupanje Estonije međunarodnim organizacijama ili savezima;
- kada je u pitanju ugovor kojim Estonija preuzima vojne ili imovinskopravne obaveze;
- kada je ratifikacija predviđena zakonom ili drugim pravnim aktom.

U skladu s Poslovníkom Parlamenta Estonije, predlozi zakona koji se odnose na međunarodne ugovore razmatraju se u dva čitanja, osim ukoliko matični odbor predloži sprovođenje trećeg čitanja. Konačno glasanje o predlogu zakona sprovodi se tokom drugog čitanja, nakon glasanja o

⁷⁰ Ustav Danske https://www.constituteproject.org/constitution/Denmark_1953.pdf (pristupljeno 13.1.2016)

⁷¹ Ustav Estonije <https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/> (pristupljeno 14.1.2016)

amandmanima. S obzirom na to da je kvalifikovana većina Ustavom (član 122) propisana samo za ugovore kojima se vrši izmjena državnih granica (za čiju je ratifikaciju neophodna dvotrećinska većina svih poslanika), u slučaju protokola o pristupanju NATO savezu za ratifikaciju je neophodna apsolutna većina, odnosno najmanje 51 glas od ukupno 101 poslanika.

Predlog zakona o potvrđivanju Protokola u slučaju pristupanja Albanije i Hrvatske razmatran je tri puta na Odboru za vanjske poslove, dvaput prije prvog, i jednom prije drugog čitanja. Predlog zakona jednoglasno je usvojen sa 84 glasa za, bez glasova protiv i uzdržanih.

Francuska

U skladu sa članom 53 Ustava, određene kategorije ugovora ili sporazuma moraju biti ratifikovane ili odobrene u skladu sa zakonom, pri čemu je parlamentarna uloga od suštinskog značaja u pogledu ratifikacije međunarodnih konvencija. Odbor za vanjske poslove ima ključnu ulogu u ovoj proceduri, jer može posebno da odluči da odloži raspravu ili da Skupštini predloži da izmijeni predlog zakona. Odbori za vanjske poslove oba doma Parlamenta (Narodna skupština i Senat) ne mogu izmijeniti tekst međunarodnih konvencija ili formulisati rezerve.

Vođenje diplomatskih pregovora spada u nadležnost izvršne vlasti. Stoga, skoro svi zakoni koji se odnose na ratifikaciju ili odobrenje međunarodne konvencije podrazumijevaju Vladinu inicijativu. Predlog zakona koji se odnosi na ratifikaciju ugovora ili odobrenje sporazuma, i koji je na dnevnom redu Narodne skupštine, upućuje se Odboru za vanjske poslove; a kada se razmatra u Senatu, može se uputiti ili Odboru za vanjske poslove, ili u slučaju konvencija u fiskalnoj oblasti Odboru za finansije. Odbor za vanjske poslove imenuje izvjestioca koji predstavlja predlog zakona svojim kolegama. Odbor priprema pismeni izveštaj koji se dostavlja prije sjednice otvorene za javnost.⁷² U skladu sa članom 54 Ustava, međunarodna konvencija koja nije u skladu sa Ustavom ne može se ratifikovati ili odobriti, ukoliko se ne usvoji ustavni amandman.⁷³

Poslovnik Narodne skupštine omogućava Konferenciji predsjednika (*la Conférence des Présidents*)⁷⁴ da donese odluku o direktnom usvajanju zakona, bez rasprave. Ova procedura ubrzava postupak i često se koristi za međunarodne konvencije ukoliko su već razmatrane na Odboru za vanjske poslove. Osim toga, Vlada, predsjednik Odbora za vanjske poslove ili predsjednik grupe može dati prigovor na ovaj pojednostavljeni postupak razmatranja. U praksi, Odbor za vanjske poslove, odlučuje, nakon informisanja Vlade, da li će biti rasprave na sjednici otvorenoj za javnost.

Takođe, treba imati u vidu da procedura za donošenje zakona o ratifikaciji pretpostavlja da je tekst zakona usvojila Narodna skupština i Senat.

Zakoni koji se tiču ratifikacije ugovora i konvencija usvajaju se u skladu sa pravilima glasanja. Izuzev zahtjeva za verifikacijom kvoruma od strane predsjednika grupe, u skladu sa članom 61 Poslovnika Narodne skupštine, za usvajanje zakona potrebna je većina glasova prisutnih poslanika.

Grčka

Kancelarija za međunarodne sporazume koja funkcioniše u sklopu Specijalne pravne službe Ministarstva vanjskih poslova priprema nacrt zakona koji se ratifikuje, uz koji se dostavlja i izvještaj sa obrazloženjem, kao posebni izvještaj. Posebni izvještaj priprema nadležno odjeljenje u okviru Ministarstva vanjskih poslova. Nacrt zakona potpisuje ministar vanjskih poslova, nakon čega se on dostavlja Centralnom zakonodavnom odboru na raspravu. Nacrt zakona se zatim dostavlja ostalim nadležnim ministrima i/ili njihovim zamjenicima. Predlog zakona o potvrđivanju međunarodog ugovora prilaže se zajedno s nacrtom zakona i obrazloženjem/napomenom koju priprema i potpisuje Generalno odjeljenje za ekonomiju nadležnog organa nakon čega se sva dokumentacija dostavlja Generalnoj računovodstvenoj

⁷² Sjednica otvorena za javnost je plenarna sjednica.

⁷³ Poslanici (najmanje 60 narodnih poslanika ili 60 senatora), kao i predsjednici oba doma, mogu zatražiti od Ustavnog savjeta da odluči o usaglašenosti međunarodne konvencije sa Ustavom. Prema članu 129 Poslovnika Narodne skupštine, ukoliko Ustavni savjet utvrdi da međunarodna konvencija sadrži klauzulu suprotnu Ustavu, predlog zakona u vezi sa njenom ratifikacijom ili odobrenjem ne može biti predmet diskusije. Ukoliko se ovo pitanje uputi Ustavnom savjetu tokom zakonodavne procedure, procedura se obustavlja.

⁷⁴ Konferenciju predsjednika čine predsjednik, potpredsjednici Skupštine, predsjednici stalnih odbora, generalni izvjestilac Odbora za budžetski nadzor, ekonomiju i finansije, predsjednik Odbora za evropske poslove i predsjednici grupa. Poslovnik, član 47, <http://www2.assemblee-nationale.fr/langues/welcome-to-the-english-website-of-the-french-national-assembly#chap11> (pristupljeno 14.1.2016)

kancelariji države da sačini izvještaj⁷⁵. Predlog zakona o potvrđivanju međunarodnog ugovora smatra se konačnim kada ga potpiše ministar finansija. Nakon toga, Međunarodna kancelarija za nabavku predstavlja predlog zakona Generalnom sekretarijatu Vlade, koji ga dostavlja na raspravu Odboru za nacionalnu odbranu i vanjske poslove ili nekom drugom nadležnom odboru.

Nakon usvajanja od strane nadležnog odobra, predlog zakona usvaja se na plenumu, nakon čega se objavljuje u Službenom listu.

U zavisnosti od odredaba sporazuma, kako bi se proces ratifikacije smatrao potpunim, depozitar se obavještava usmenim putem ili putem dokumenta o ratifikaciji. Dokument o ratifikaciji priprema Specijalna pravna služba Ministarstva vanjskih poslova, a potpisuju ga Predsjednik države i ministar vanjskih poslova.

U skladu s Ustavom Grčke (čl. 28, st. 3), za potvrđivanje međunarodnog ugovora neophodna je većina od tri petine (60%) od ukupnog broja poslanika. Ipak, u ovom konkretnom slučaju, predlog se usvaja prostom većinom glasova. Kada su u pitanju dosadašnji protokoli o pristupanju, u Parlamentu Grčke o njima se raspravljalo nakon jednog čitanja i rasprave u načelu i u pojedinostima.

Holandija

Član 91 holandskog Ustava⁷⁶ navodi sljedeće:

„1. Kraljevina [Holandija] neće biti obavezana međunarodnim ugovorima, niti će takvi ugovori biti odbačeni bez prethodnog odobrenja od strane Parlamenta. Slučajevi u kojima odobrenje nije neophodno biće navedeni aktom Parlamenta.

2. Način davanja odobrenja biće definisan aktom Parlamenta, koji može dopustiti mogućnost davanja prećutne saglasnosti.

3. Bilo kakve odredbe koje su u konfliktu sa Ustavom, ili mogu dovesti do takvog konflikta, moraju biti odobrene od strane oba doma Parlamenta dvotrećinskom većinom glasova.“

Što se tiče ratifikacije protokola o pristupanju NATO savezu, u Holandiji Parlament o tom pitanju odlučuje putem redovne zakonodavne procedure, u okviru koje je za usvajanje neophodna prosta većina glasova.

Hrvatska

Član 139 Ustava Republike Hrvatske⁷⁷ navodi da nadležnost za sklapanje međunarodnih ugovora, u zavisnosti od njegove sadržine, imaju Parlament (Sabor), Predsjednik i Vlada.

Član 140 u nadležnost Parlamenta stavlja potvrđivanje (ratifikaciju) međunarodnih ugovora koji traže donošenje ili izmjenu zakona, međunarodnih ugovora vojne i političke prirode, te međunarodne ugovore koji finansijski obavezuju Republiku Hrvatsku. U skladu s istim članom, međunarodne ugovore kojima se međunarodnoj organizaciji ili savezu daju ovlašćenja izvedena iz Ustava Republike Hrvatske, hrvatski Sabor potvrđuje dvotrećinskom većinom glasova svih poslanika. Takođe, član 140 predviđa da Predsjednik potpisuje isprave o ratifikaciji, pristupu, odobrenju ili prihvatanju međunarodnih ugovora koje je Parlament prethodno odobrio. Član 141 navodi kako međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutrašnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona.

Što se tiče procedure, Vlada Republike Hrvatske dostavlja predsjedniku Parlamenta konačni predlog zakona o potvrđivanju protokola na usvajanje po hitnom postupku. Nakon toga, predlog zakona dostavlja se nadležnom radnom tijelu, odnosno Odboru za vanjske poslove. Nakon razmatranja predloga zakona i usvajanja pozicije, Odbor Parlamentu dostavlja izvještaj sa svojom

⁷⁵ U skladu sa Ustavom Grčke, svaki predlog zakona, čiji su predlagač ministri, koji stvara dodatno opterećenje za državi budžet ne može biti podniet na raspravu ukoliko nije praćen izvještajem Generalne računovodstvene kancelarije u kojem se navodi iznos uključenih troškova. Takođe, svaki predlog zakona, čiji su predlagač poslanici, dostavlja se Kancelariji koja je u obavezi da pripremi izvještaj u roku od 15 dana. Ukoliko Kancelarija ne dostavi izvještaj u naznačenom periodu, predlog zakona podnosi se na raspravu bez njega.

⁷⁶ Ustav Kraljevine Holandije <https://www.government.nl/documents/regulations/2012/10/18/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008> (pristupljeno 3.2.2016)

⁷⁷ Ustav Republike Hrvatske http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html (pristupljeno 14.1.2016)

pozicijom i predlogom. U skladu sa gore navedenim odredbama Ustava, za izglasavanje protokola neophodna je dvotrećinska većina svih poslanika.

Italija

Član 80 Ustava⁷⁸ navodi da Parlament, putem zakona, potvrđuje ratifikaciju međunarodnih ugovora koji su političke prirode, zahtijevaju arbitražu ili pravnu nagodbu, podrazumijevaju promjenu granica, novčane izdatke ili novu zakonsku regulativu. Kako je pitanje članstva u NATO savezu političke prirode, ratifikacija protokola o pristupanju podliježe parlamentarnoj ratifikaciji. Poslovnik utvrđuje način na koji će postupak u okviru odbora biti učinjen javnim. Standardna procedura za razmatranje i izglasavanje od strane Parlamenta uvijek se koristi u slučajevima predloga zakona o ustavnim i izbornim pitanjima, delegiranju zakonodavstva, ratifikacije međunarodnih ugovora i odobravanja budžeta i završnih računa.

Naposljetku, član 87 predviđa obavezu Predsjednika da ratifikuje međunarodne ugovore koji su, u slučajevima kad je to neophodno, prethodno potvrđeni od strane Parlamenta.

Kanada⁷⁹

Proces ratifikacije međunarodnih ugovora u Kanadi je u potpunosti kontrolisan od strane izvršne vlasti, iako je Parlament tokom prethodnih 80 godina bio uključivan *ad hoc* u ovaj proces. Na primjer, između 1926. i 1966. samo važniji ugovori su podnošeni Parlamentu prije ratifikacije. Primjeri podnošenja ugovora Parlamentu od strane izvršne vlasti nakon ratifikacije bili su relativno česti sve do 1999. godine.

U januaru 2008. savezna vlada najavila je novu politiku povećavanja uključenosti Parlamenta u ovaj proces obezbjeđivanjem da se svi ugovori sklopljeni između Kanade i ostalih država ili entiteta prethodno podnose na razmatranje Donjem domu Parlamenta (*House of Commons*). Sekretar (*Clerk*) Donjeg doma Parlamenta dostavlja pun tekst ugovora zajedno sa memorandumom u kom su objašnjene osnovne činjenice u vezi sa pitanjem na koje se ugovor odnosi, uključujući glavnu temu, osnovne obaveze, nacionalne interese, razmatranje politika, razmatranja sa aspekta odnosa saveznog i provincijskog/teritorijalnog nivoa, mogućih problema sa implementacijom, opisom eventualnih ograda ili izjava, kao i opis obavljenih konsultacija. Donji dom ima 21 radni dan za razmatranje ugovora prije nego što izvršna vlast preduzme mjere kako bi ugovor stupio na snagu, putem ratifikacije ili drugih preliminarnih mjera, poput donošenja zakona. Donji dom ima ovlaštenje da razmatra ugovor, i dâ predlog djelovanja, uključujući ratifikaciju; međutim, takvo glasanje nema nikakvu pravnu snagu. Dostavljanje ugovora Donjem domu predstavlja ustupak od strane izvršne vlasti, koja zadržava puno ovlaštenje da odlučuje o ratifikaciji nakon završetka parlamentarne procedure. Takođe, predviđena je mogućnost da u vanrednim slučajevima izvršna vlast ima obavezu da ratifikuje ugovore prije njihovog podnošenja Parlamentu na razmatranje. Prethodno, izvršna vlast mora zatražiti odobrenje od premijera, i obavijestiti Donji dom Parlamenta u najkraćem mogućem roku nakon ratifikacije.

Stoga, sva ovlaštenja u vezi s pregovaranjem, zaključivanjem i ratifikacijom međunarodnih ugovora su u rukama izvršne vlasti, što znači da za ratifikaciju protokola o pristupanju nije neophodno glasanje u Parlamentu. U skladu s novom politikom, Vlada po pravilu ustupa ova dokumenta na razmatranje Parlamentu na 21 radni dan, što ipak nije bio slučaj s protokolima o pristupanju Hrvatske i Albanije zbog vremenskih ograničenja.

Letonija

Član 68 Ustava Letonije propisuje da svi međunarodni ugovori koji regulišu pitanja o kojima se može odlučivati u zakonodavnom postupku, moraju biti ratifikovani od strane Parlamenta (Sejma).

Po zaključivanju međunarodnih ugovora, Letonija, s ciljem jačanja demokratije, može delegirati dio ovlaštenja državnih institucija međunarodnim institucijama. Parlament može ratifikovati međunarodne ugovore kojima se dio državnih ovlaštenja prenosi na međunarodne institucije na

⁷⁸ Ustav Republike Italije https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf (pristupljeno 1.2.2016)

⁷⁹ Parlament Kanade: pristup Kanade procesu sklapanja međunarodnih ugovora, <http://www.parl.gc.ca/content/lop/researchpublications/2008-45-e.htm> (pristupljeno 11.1.2016)

sjednicama kojima prisustvuje najmanje dvije trećine poslanika, dok je za ratifikaciju neophodna dvotrećinska većina.

U skladu sa Poslovníkom Parlamenta Letonije⁸⁰, predlog zakona usvaja se po standardnoj proceduri nakon tri čitanja, odnosno, ukoliko je riječ o potvrđivanju međunarodnih ugovora, nakon dva čitanja. Takođe, za usvajanje predloga zakona u cjelini neophodna je prosta većina prisutnih poslanika. Dakle, kako se ratifikacijom protokola o pristupanju novih članica NATO savezu ne prenose nacionalna ovlašćenja na međunarodne organizacije, odluka o ratifikaciji ovih protokola donosi se u skraćenoj proceduri, nakon dva (umjesto standardna tri) čitanja, prostom većinom glasova prisutnih poslanika.

Litvanija

Ustav Republike Litvanije, u članu 67, navodi da „Sejm (Parlament) [...] ratifikuje ili odbacuje međunarodne ugovore Republike Litvanije i razmatra pitanja iz oblasti vanjske politike“. Član 84, stav 2 Ustava navodi da Predsjednik potpisuje međunarodne ugovore Republike Litvanije i podnosi ih Sejmu na ratifikaciju. U skladu sa članom 138 Ustava, Sejm ratifikuje ili odbacuje sljedeće međunarodne ugovore Republike Litvanije:

- 1) o izmjeni državnih granica Republike Litvanije;
- 2) o političkoj saradnji s drugim državama, ugovorima o međusobnoj pomoći, kao i ugovorima u vezi sa odbranom države;
- 3) o odbacivanju korišćenja sile ili prijetnji silom, kao i mirovnih ugovora;
- 4) o prisustvu i statusu oružanih snaga Republike Litvanije na teritoriji drugih država.

Način ratifikacije međunarodnih ugovora definisan je i Poslovníkom Sejma, koji u svom članu 181, stavu 1 navodi sljedeće: „Zakon o ratifikaciji međunarodnog ugovora biće usvojen prostom većinom prisutnih članova Sejma (poslanika) na sjednici kojoj prisustvuje ne manje od dvije petine (40%) svih članova Sejma.“

Kada su u pitanju protokoli o pristupanju Hrvatske i Albanije, o predlogu zakona o njihovoj ratifikaciji raspravljano je na četiri odbora: Odboru za nacionalnu bezbjednost i odbranu, Odboru za vanjske odnose, Odboru za pravna pitanja i Odboru za ljudska prava. Zakon o ratifikaciji protokola o pristupanju je usvojen sa 100 glasova „za“, 4 „protiv“, bez uzdržanih.

Luksemburg

Ustav Luksemburga⁸¹, u članu 37, sadrži odredbu koja glasi: „Međunarodni ugovori navedeni u (...) članu 49bis (‘Vršenje ovlašćenja Ustavom rezervisanih za zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast može biti privremeno putem međunarodnog ugovora povjereno institucijama međunarodnog prava’) se potvrđuju zakonom o kojem se glasa pod uslovima definisanim članom 114, stavom 2 (‘Nikakva revizija neće biti usvojena ukoliko za nju nije glasalo minimum dvije trećine svih poslanika Parlamenta; glasanje putem posrednika neće biti prihvaćeno’).“

Mađarska

Član 1 (st. 2) Ustava Mađarske⁸² ovlašćuje Parlament, kao vrhovno zakonodavno tijelo da „potvrđuje priznavanje pravne obaveznosti svih međunarodnih ugovora u okviru svojih odgovornosti i nadležnosti. S druge strane, nakon odobrenja od strane Parlamenta, Predsjednik je nadležan da formalno prihvati pravno obavezivanje međunarodnim ugovorom koji je dobio podršku poslanika (čl. 9, st. 4).

Kada je u pitanju ratifikacija međunarodnih ugovora, mađarski Ustav zahtijeva potvrđivanje dvotrećinskom većinom svih poslanika isključivo u slučaju ratifikacije sporazuma koji se tiču zakonodavstva Evropske unije (član E). Stoga, u slučaju ratifikacije protokola o pristupanju NATO savezu, primjenjuje se član 5 (stav 6) koji navodi kako standardna procedura za donošenje odluka, ukoliko nije drukčije određeno Ustavom i Poslovníkom, podrazumijeva postojanje proste većine prisutnih poslanika.

⁸⁰ Poslovník Parlamenta Letonije <http://www.saeima.lv/en/legislation/rules-of-procedure> (pristupljeno 19.1.2016)

⁸¹ Ustav Luksemburga https://www.constituteproject.org/constitution/Luxembourg_2009.pdf (pristupljeno 19.1.2016)

⁸² Ustav Mađarske https://www.constituteproject.org/constitution/Hungary_2011.pdf (pristupljeno 20.1.2016)

Norveška

Ustavom Norveške⁸³, tačnije njegovim članom 26, Kralj je ovlašten da potvrđuje ili odbija međunarodne ugovore. Ipak, isti član navodi kako ugovori od posebne važnosti, kao i ugovori za čiju je implementaciju Ustavom predviđeno donošenje novog zakona ili skupštinske odluke nijesu pravno obavezujući dok Parlament ne ozvaniči svoj pristanak. Za izglasavanje dokumenata poput protokola o pristupanju NATO savezu u Parlamentu Norveške neophodna je prosta većina.

Nakon glasanja u Parlamentu, Kraljevim potpisom proces ratifikacije se smatra okončanim.

Njemačka

Član 59 (stav 2) Ustava Njemačke predviđa da ugovori kojima se regulišu politički odnosi Federacije ili koji se odnose na pitanja federalnog zakonodavstva, zahtijevaju saglasnost ili učešće, u vidu federalnog zakona, tijela koja su u tom slučaju odgovorna za usvajanje federalnog zakona. Stoga, ugovori kojima se regulišu politički odnosi Federacije, prije ratifikacije zahtijevaju odobrenje Parlamenta a Protokol o pristupanju novih država članica Sjevernoatlantskom savezu pripada kategoriji ugovora kojima se regulišu politički odnosi Federacije.

Kako i Federacija i 16 saveznih država/pokrajina (*Länder*) imaju zakonodavnu moć, Bundestag (donji dom) i Bundesrat (gornji dom, koji predstavlja 16 saveznih država) treba da usvoje federalni zakon (predlog zakona o potvrđivanju međunarodnog ugovora - *bill of approval*) pod jednakim uslovima. Stoga, federalni zakon zahtijeva saglasnost Bundesrata, a usvaja ga Bundestag.

Predlog zakona o potvrđivanju međunarodnog ugovora federalna vlada dostavlja Bundesratu koji ima pravo da komentariše predlog u roku od šest sedmica. Međutim, ukoliko u izuzetnom slučaju, prilikom dostavljanja predloga zakona Bundesratu, federalna vlada objavi da je u pitanju hitan slučaj (kao u slučaju pristupanja Španije 1982. godine i pristupanja Bugarske, Estonije, Letonije, Litvanije, Slovačke, Slovenije i Rumunije 2004. godine), rok za dostavljanje zakona Bundestagu je tri sedmice.

Nakon dostavljanja Bundestagu, predlog zakona prolazi kroz proceduru dva čitanja u oba doma Parlamenta, odnosno tri čitanja u slučaju da takvu odluku donese Bundestag. U pogledu pristupanja Sjevernoatlantskom savezu, procedura obuhvata dva čitanja.

Na kraju prvog čitanja, predlog zakona dostavlja se Odboru za vanjske poslove koji priprema izvještaj i daje preporuku za donošenje odluke. U slučaju pristupanja Albanije i Hrvatske 2009. godine, mišljenje je dao Nacionalni savjet za regulatornu kontrolu.

U skladu sa Ustavom Njemačke, odluke Bundestaga zahtijevaju prostu većinu glasova, a zakoni koje usvaja Bundestag zahtijevaju saglasnost Bundesrata. Sa druge strane, odluke Bundesrata takođe se donose prostom većinom glasova.

Poljska

U skladu sa Ustavom Republike Poljske⁸⁴ (član 133), Predsjednik Republike, kao predstavnik države, ovlašten je da „ratifikuje i odbacuje međunarodne ugovore, i o tome obavijesti Sejm i Senat“ (donji, odnosno gornji dom parlamenta). Sejm daje ovlaštenje Predsjedniku za vršenje ratifikacije određenih međunarodnih ugovora putem zakona, odnosno ratifikacionog akta između ostalog kada su u pitanju ugovori koji se tiču političkih ili vojnih ugovora ili saveza (član 89 Ustava). Stoga, protokoli o pristupanju novih država NATO savezu spadaju u kategoriju ugovora za čiju ratifikaciju je potrebna prethodna saglasnost parlamenta.

Predlog zakona o ratifikaciji međunarodnog ugovora Vlada dostavlja Sejmu, gdje se razmatra u tri čitanja (čl. 118-119 Ustava, čl. 36 Poslovnika Sejma⁸⁵). Prvo čitanje obavlja se na zasijedanju Sejma, ili na odboru. Zakoni o ratifikaciji protokola u slučaju proširenja NATO saveza 2009, odnosno 2004. godine razmatrani su u okviru Odbora za nacionalnu odbranu i Odbora za vanjske poslove. Odbori kojima je predlog zakona podnesen podnose zajednički izvještaj u kojem se

⁸³ Poslovnik Parlamenta Norveške i Ustav Norveške https://www.stortinget.no/Global/pdf/Diverse/Forretningsorden_engelsk_2014.pdf (pristupljeno 22. 1. 2016)

⁸⁴ Ustav Republike Poljske <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> (pristupljeno 2. 2. 2016)

⁸⁵ Poslovnik Sejma http://oide.sejm.gov.pl/oide/en/index.php?option=com_content&view=article&id=14798:the-standing-orders-of-the-republic-of-poland&catid=7&Itemid=361 (pristupljeno 2. 2. 2016)

navodi stav odbora prema predlogu (čl. 43 Poslovnika). Drugo čitanje se sastoji od prezentacije na plenumu i izvještaja odbora, zatim rasprave i podnošenja amandmana i predloga. Drugo čitanje se održava najranije sedmog dana od dostavljanja izvještaja odbora poslanicima, ukoliko Sejm ne odluči drugačije (čl. 44 Poslovnika).

Treće čitanje može se održati odmah, ukoliko predlog zakona nije vraćen odborima u okviru drugog čitanja. Treće čitanje sastoji se od prezentacije dodatnog izvještaja odbora ili, u slučaju da predlog zakona nije vraćen odborima, prezentacije zamjenika izvjestioca (*deputy-rapporteur*) amandmana i predloga koji su podneseni tokom drugog čitanja, te glasanja (čl. 49 Poslovnika). Sejm može, u slučaju da je to opravdano, skratiti postupak u vezi sa predlogom zakona.

Skraćena procedura primijenjena je u slučaju predloga zakona o ratifikaciji protokola u vezi sa prijemom Albanije i Hrvatske 2009. godine, prijemom Bugarske, Rumunije, Slovenije, Slovačke, Letonije, Litvanije i Estonije 2004. godine, kao i pristupanjem Poljske 1999. godine. Sejm usvaja predlog zakona prostom većinom, u prisustvu najmanje polovine poslanika (čl. 120 Poslovnika). Predlog zakona, nakon usvajanja u Sejmu, predsjednik Sejma podnosi Senatu. Senat, u roku od 30 dana od podnošenja predloga zakona, može da ga usvoji bez amandmana, da usvoji amandmane na predlog zakona, ili da ga odbije. Ukoliko Senat u roku od 30 dana nakon podnošenja predloga zakona ne usvoji odgovarajuću rezoluciju, smatra se da je predlog zakona usvojen. Ukoliko se rezolucijom Senata odbija predlog zakona ili se predlaže amandman smatra se da je predlog usvojen, ukoliko Sejm isti ne odbije prostom većinom glasova (čl. 121 Ustava i čl. 52-55 Poslovnika). Nakon završetka procedure predviđene članom 121 Ustava, predsjednik Sejma podnosi usvojeni predlog zakona Predsjedniku Republike na potpis. Predsjednik Republike potpisuje predlog zakona u roku od 21 dan od njegovog podnošenja, i nalaže njegovo proglašenje u Službenom listu (čl. 122 Ustava i čl. 53 Poslovnika).

Portugal

Portugal je jedan od 12 osnivača Sjevernoatlantskog saveza 1949. godine. Stoga, za vrijeme Druge Republike Portugal (1933-1974), procedura pristupanja vršila se u skladu s tadašnjim pravilima i u skladu sa tadašnjim Ustavom iz 1933. godine koji danas ne važi. Novi Ustav usvojen je 1976. godine, nakon pada autoritarnog režima.

Ustav Portugala iz 1976. godine⁸⁶, u članu 161, između ostalog daje Parlamentu ovlaštenje da odobrava međunarodne ugovore, naročito one koji se tiču članstva Portugala u međunarodnim organizacijama, prijateljstva, mira, odbrane, prepravljanja granica ili vojnih pitanja, zatim međunarodne sporazume koji se bave pitanjima u kojima Parlament ima isključivu nadležnost, kao i sporazume za koje Vlada smatra da je potrebno proslijediti Parlamentu na razmatranje.

U Portugalu postoji razlika između ugovora i međunarodne konvencije. Ugovor odobrava Parlament, dok međunarodnu konvenciju zasebno odobravaju i Vlada i Parlament.

U pogledu glasanja, u skladu sa Ustavom, ugovori se usvajaju prostom većinom glasova prisutnih poslanika. Takođe, nakon usvajanja od strane Parlamenta, neophodno je da ratifikaciju odobri predsjednik Republike.

Procedura usvajanja ovakvih ugovora ima i svoje specifičnosti. U skladu sa Ustavom, ukoliko Ustavni sud bilo koju odredbu sadržanu u ugovoru proglasi neustavnom, ugovor se može ratifikovati samo ukoliko ga Parlament usvoji dvotrećinskom većinom prisutnih poslanika i apsolutnom većinom ukupnog broja poslanika.

Rumunija

U skladu sa članom 91 Ustava Rumunije⁸⁷, Predsjednik države zaključuje međunarodne ugovore o kojima prethodno pregovara Vlada, i dostavlja ih Parlamentu na ratifikaciju u „razumnom vremenskom periodu“. Predloge zakona za ratifikaciju međunarodnih ugovora prvo usvaja Donji dom. Nakon usvajanja ili odbacivanja u Donjem domu, predlog zakona prosljeđuje se Gornjem

⁸⁶ Ustav Portugala <http://www.en.parlamento.pt/Legislation/CRP/Constitution7th.pdf> (pristupljeno 13. 1. 2016)

⁸⁷ Ustav Rumunije, <http://www.cdep.ro/pls/dic/site2015.page?id=371&idl=2&par1=3> (pristupljeno 15. 1. 2016)

domu koji donosi konačnu odluku. U Parlamentu Rumunije, konačnu odluku u vezi sa predlozima zakona o potvrđivanju međunarodnih ugovora donosi Gornji dom. Takođe, predlozi zakona o potvrđivanju međunarodnih ugovora imaju prioritet u odnosu na druge predloge zakona koji su u parlamentarnoj proceduri. Osim toga, za razliku od redovne parlamentarne procedure, u okviru procedure usvajanja zakona o potvrđivanju međunarodnih ugovora podnošenje amandmana na tekst predloga zakona nije dozvoljeno, izuzev amandmana u vezi sa tehničkim greškama ili greškama u prevodu.

Ustav Rumunije propisuje da se zakoni i rezolucije usvajaju većinom glasova prisutnih poslanika u oba doma Parlamenta.

Sjedinjene Američke Države⁸⁸

U slučaju Sjedinjenih Američkih Država (SAD), izvršna vlast ovlašćena je za potpisivanje međunarodnih ugovora. Ipak, svi sklopljeni ugovori podliježu procesu ratifikacije od strane zakonodavne vlasti. Kako bi ugovor postao pravno obavezujući, mora biti ratifikovan u gornjem domu Kongresa (Senat), za što je potrebna saglasnost dvotrećinske većine svih senatora. Proces ratifikacije okončava se potpisivanjem od strane Predsjednika SAD.

Slovačka

Ustavom Slovačke Republike⁸⁹ ovlašćenja po pitanju ratifikacije međunarodnih ugovora daju se Parlamentu. Tako član 86 navodi kako je Parlament nadležan, između ostalog, za davanje saglasnosti za ratifikaciju međunarodnih političkih i vojnih ugovora.

Slovački Ustav predviđa da je za usvajanje međunarodnih ugovora o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, međunarodnih ugovora vojne prirode, međunarodnih ugovora o članstvu Republike Slovačke u međunarodnim organizacijama i sl, prije ratifikacije neophodna saglasnost Parlamenta. Stoga, prije ratifikacije protokola o pristupanju Albanije i Hrvatske Sjevernoatlantskom savezu od strane predsjednika, bila je neophodna saglasnost Parlamenta.

Rasprava o protokolima održana je u skladu sa Poslovníkom Parlamenta Republike Slovačke, i to u dva čitanja, tj. u drugom i trećem čitanju (prvo čitanje je izostavljeno). Drugo čitanje održano je na odborima u skladu sa odlukom predsjednika Parlamenta koji odlučuje koji odbori će učestvovati u raspravi i koji od njih će biti nadležni odbor.

U slučaju ratifikacije protokola o pristupanju Albanije i Hrvatske Sjevernoatlantskom savezu, nadležni odbor bio je Odbor za vanjske poslove, dok je zainteresovani odbor bio Odbor za bezbjednost i odbranu. Oba odbora potvrdila su protokole i dala preporuku Parlamentu za njihovo usvajanje. U trećem čitanju, Parlament Slovačke dao je saglasnost za usvajanje protokola.

U skladu sa Ustavom Republike Slovačke, za potvrđivanje međunarodnih ugovora neophodna je apsolutna većina svih poslanika. Apsolutnu većinu Parlamenta Slovačke čini više od 75 poslanika. Tokom glasanja, sjednici je prisustvovalo 137 poslanika od ukupno 150 (136 poslanika glasalo je za, dok je jedan bio uzdržan).

Slovenija

Ustav Republike Slovenije⁹⁰ u članu 86 navodi kako Parlament usvaja zakone i ostale odluke, te vrši ratifikaciju međunarodnih ugovora prostom većinom glasova prisutnih poslanika, uz standardni uslov postojanja kvoruma (prisustvo više od polovine poslanika), izuzev u slučajevima predviđenim Ustavom ili zakonom. Dakle, ratifikacija protokola o pristupanju novih članica NATO savezu se u Sloveniji odvija po redovnoj zakonodavnoj proceduri, i zahtijeva postojanje proste većine glasova.

Španija

Procedura počinje kad Vlada dostavi ugovor Donjem domu Parlamenta. Nakon toga, ugovor se dostavlja nadležnom odboru (Odboru za vanjske poslove), koji ima pravo da podnese amandmane.

⁸⁸ Michel John Garcia, International Law and Agreements: Their Effect upon U.S. Law, Congressional Research Service.

⁸⁹ Ustav Slovačke Republike, <http://www.vop.gov.sk/constitution-of-the-slovak-republic> (pristupljeno 12. 1. 2016)

⁹⁰ Ustav Republike Slovenije, www.dz-rs.si/wps/portal/en/Home/PoliticiSistem/UstavaRepublikeSlovenije (pristupljeno 21. 1. 2016)

Nakon završene rasprave na Odboru, o ugovoru i predloženim amandmanima raspravlja se na plenumu.

Nakon završene rasprave i glasanja na plenumu u Donjem domu Parlamenta, ugovor se dostavlja Gornjem domu gdje prolazi kroz identičnu proceduru.

U Španiji, finalni čin ratifikacije, nakon okončanja parlamentarne procedure vrši Vlada. U pogledu glasanja u Parlamentu, za ratifikaciju međunarodnog ugovora potrebna je prosta većina.

Turska

Član 90 Ustava Turske⁹¹ navodi kako se ratifikacija međunarodnih ugovora koje država zaključuje sa drugim zemljama i međunarodnim organizacijama vrši u Parlamentu putem zakona kojim se ratifikacija odobrava.

Predlog rezolucije Parlamentu dostavlja izvršna vlast, nakon čega predlog prolazi raspravu u nadležnom odboru, a zatim raspravu na plenumu. Po završetku rasprave glasa se o predlogu, a za njegovo prihvatanje potrebna je prosta većina glasova.

Međunarodni ugovori ratifikovani po predviđenoj proceduri imaju snagu zakona, i ne mogu biti predmet rasprave pred Ustavnim sudom.

Ujedinjeno Kraljevstvo⁹²

U slučaju Ujedinjenog Kraljevstva, pravila o ratifikaciji međunarodnih ugovora razlikuju se od uobičajene prakse u ostalim državama. Naime, u ovoj državi ovlašćenje za ratifikaciju ugovora ima ministar vanjskih poslova⁹³, dok Parlament nema formalnu ulogu u tom procesu.

Ipak, od 1920-ih na snazi je ustavna praksa nazvana „Ponsonbi pravilo“ (*Ponsonby rule*), koja zahtijeva da se svi ugovori koji podliježu ratifikaciji dostavljaju Parlamentu 21 dan prije datuma ratifikacije. Parlament potom raspravlja o ratifikaciji međunarodnog ugovora, iako bez moći formalnog odlučivanja. Takođe, s obzirom da ratifikaciju ne vrši zakonodavna vlast, britanska ustavna praksa predviđa da se zakonodavstvo o implementaciji ugovora ne smatra dijelom ratifikacionog procesa, već mora biti doneseno prije okončanja ratifikacije.

⁹¹ Ustav Turske <http://www.constitution.org/cons/turkey/part3.htm> (pristupljeno 21.1.2016)

⁹² Univerzitet u Saragosi, *Proces ratifikacije u Ujedinjenom Kraljevstvu* http://www.unizar.es/euroconstitucion/Treaties/Treaty_Const_Rat_UK.htm (pristupljeno 13.1.2016)

⁹³ *Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs.*

Tabela 4.1: Način ratifikacije međunarodnih ugovora u državama članicama NATO saveza

Država	Način odlučivanja	Potrebna većina	Napomena
Albanija	u Parlamentu	apsolutna većina	
Belgija	u Parlamentu (samo Donji dom)	prosta većina	
Bugarska	u Parlamentu	prosta većina	
Češka	u Parlamentu (oba doma)	prosta većina	*Oba doma Parlamenta odlučuju uporedo.
Danska	u Parlamentu (parlamentarna rezolucija)	prosta većina	
Estonija	u Parlamentu	apsolutna većina	
Francuska	u Parlamentu (oba doma)	prosta većina	
Grčka	u Parlamentu	prosta većina	
Holandija	u Parlamentu	prosta većina	
Hrvatska	u Parlamentu	dvotrećinska većina svih poslanika	
Island	u Parlamentu	prosta većina	
Italija	u Parlamentu (oba doma)	prosta većina	
Kanada	Vlada	/	*U praksi od 2008. Parlament dobija rezoluciju na razmatranje (21 dan), ali nije ovlašćen da glasa o njoj.
Letonija	u Parlamentu	prosta većina	
Litvanija	u Parlamentu	prosta većina	
Luksemburg	u Parlamentu	dvotrećinska većina svih poslanika	
Mađarska	u Parlamentu	prosta većina	
Njemačka	u Parlamentu (oba doma)	prosta većina	*Ratifikacija se prvo vrši u Donjem domu, pa zatim u Gornjem.
Norveška	u Parlamentu	prosta većina	*Nakon glasanja, Kralj potpisom formalno okončava proces ratifikacije.
Poljska	u Parlamentu	prosta većina	*Prvo glasa Donji dom, pa zatim Gornji dom.
Portugal	u Parlamentu	prosta većina	
Rumunija	u Parlamentu (oba doma)	prosta većina	*Ratifikacija se prvo vrši u Donjem domu, pa zatim u Gornjem.
SAD	u Parlamentu (samo Gornji dom)	dvotrećinska većina ukupnog broja senatora	
Slovačka	u Parlamentu	apsolutna većina	
Slovenija	u Parlamentu (oba doma)	prosta većina	
Španija	u Parlamentu (oba doma)	prosta većina	*Prvo glasa Donji dom, pa zatim Gornji dom.
Turska	u Parlamentu	prosta većina	
UK	Ministar vanjskih poslova	/	*U praksi od 1920-ih svi ugovori koji podliježu ratifikaciji se šalju Parlamentu na raspravu 21 dan prije usvajanja, bez prava odlučivanja.

Prilog 1

Sjevernoatlantski ugovor

Vašington, 4. april 1949. godine

Strane ugovornice ovog Ugovora ponovo potvrđuju svoje uvjerenje u namjere i načela Povelje Ujedinjenih nacija i svoju želju da žive u miru sa svim ljudima i svim vladama. Riješene su da štite slobodu, zajedničku baštinu i civilizaciju svojih naroda zasnovanu na načelima demokratije, individualnih sloboda i vladavine prava. Teže unapređenju stabilnosti i blagostanja u sjevernoatlantskom području. Riješene su da ujedine svoje napore u cilju kolektivne odbrane i očuvanja mira i bezbjednosti. Stoga, saglasne su sa ovim Sjevernoatlantskim ugovorom.

Član 1

Kao što je izloženo u Povelji Ujedinjenih nacija, ugovornice se obavezuju da će mirnim putem rješavati sve međunarodne sporove u koje bi mogle biti uključene, tako da ne budu ugroženi međunarodni mir, bezbjednost i pravda i da će se u svojim međunarodnim odnosima uzdržavati od prijetnje ili upotrebe sile na bilo koji način koji nije u skladu sa ciljevima Ujedinjenih nacija.

Član 2

Strane ugovornice će doprinositi daljem razvoju miroljubivih i prijateljskih međunarodnih odnosa jačanjem svojih slobodnih institucija, stvaranjem boljeg razumijevanja načela na kojima su te institucije zasnovane i unapređenjem uslova stabilnosti i blagostanja. Nastojace da otklone sukobe u svojoj međunarodnoj ekonomskoj politici i podstiče međusobnu ekonomsku saradnju.

Član 3

Da bi se što uspješnije postigli ciljevi ovog Ugovora, strane ugovornice će zasebno ili zajednički, posredstvom samopomoći i uzajamne pomoći, održavati i razvijati svoju individualnu i kolektivnu sposobnost da se odupru oružanom napadu.

Član 4

Strane ugovornice će se međusobno savjetovati kad god, prema mišljenju bilo koje od njih, budu ugroženi teritorijalni integritet, politička nezavisnost ili bezbjednost bilo koje strane ugovornice.

Član 5

Strane ugovornice su se saglasile da će se oružani napad protiv jedne ili više njih, u Evropi ili Sjevernoj Americi, smatrati za napad protiv svih njih i shodno tome saglasne su da će u slučaju takvog oružanog napada, svaka od njih, koristeći pravo na individualnu ili kolektivnu odbranu, iz člana 51 Povelje Ujedinjenih nacija, pružiti pomoć ugovornici ili ugovornicama koje su napadnute, preduzimajući odmah, individualno i zajedno sa drugim ugovornicama, korake koji budu potrebni, uključujući upotrebu oružane sile, u cilju uspostavljanja i održavanja bezbjednosti sjevernoatlantskog područja.

Savjet bezbjednosti biće odmah obaviješten o svakom takvom oružanom napadu i svim mjerama preduzetim kao odgovor na taj napad. Te mjere će biti okončane kada Savjet bezbjednosti bude preduzeo mjere potrebne za uspostavljanje i održavanje međunarodnog mira i bezbjednosti.

Član 6

Za svrhe člana 5, smatra se da oružani napad na jednu ili više oružanih strana uključuje oružani napad na teritoriju bilo koje od strane ugovornica u Evropi ili Sjevernoj Americi, na francuske departmane u Alžiru, na teritoriju Turske ili na ostrva pod jurisdikcijom bilo koje strane ugovornice u Sjevernoatlantskom području sjeverno od sjevernog povratnika; na snage, plovila ili vazduhoplove bilo koje strane ugovornice, kada se nalaze na ili iznad ove teritorije ili bilo kog drugog dijela Evrope gdje su se na dan stupanja ovog Ugovora na snagu nalazile okupacione snage bilo koje strane ugovornice, ili u Sredozemnom moru ili u Sjevernoatlantskoj oblasti sjeverno od povratnika.

Član 7

Ovaj Ugovor ne utiče i ne treba ga tumačiti kao uticanje na prava i obaveze potpisnica Povelje koje su članice Ujedinjenih nacija ili na primarnu odgovornost Savjeta bezbjednosti za održavanje međunarodnog mira i bezbjednosti.

Član 8

Svaka strana ugovornica izjavljuje da nijedan od međunarodnih ugovora koji su sada na snazi između nje i neke druge strane ugovornice ili neke treće države nije u protivrječnosti sa odredbama ovog Ugovora i da se obavezuje da neće preuzimati međunarodne obaveze koje nijesu u skladu sa ovom Ugovorom.

Član 9

Strane ugovornice uspostavljaju savjet za razmatranje pitanja koja se tiču primjene ovog Ugovora u kojem će biti zastupljena svaka od njih. Savjet mora biti organizovan tako da se može sastati u svako doba. Savjet mora obrazovati pomoćna tijela koja bi mogla biti potrebna a to se naročito odnosi na hitno uspostavljanje odbora za odbranu čija je glavna uloga preporučivanje mjera koje treba preduzeti u cilju primjene članova 3 i 5.

Član 10

Na osnovu jednoglasne odluke, strane ugovornice mogu pozvati bilo koju drugu evropsku državu koja je u mogućnosti da se zalaže za načela ovog Ugovora i doprinosi bezbjednosti sjevernoatlantskog područja da pristupi ovom Ugovoru. Svaka pozvana država može postati strana ugovornica polaganjem instrumenta o pristupanju kod vlade Sjedinjenih Američkih Država. Vlada Sjedinjenih Američkih Država obavještava sve strane ugovornice o predaji svakog instrumenta o pristupanju.

Član 11

Strane ugovornice ratifikovaće ovaj Ugovor i sprovoditi njegove odredbe u skladu sa svojim ustavnim propisima. Instrumenti ratifikacije treba u što kraćem vremenskom roku da budu deponovani kod vlade SAD-a koja će o tome obavijestiti ostale strane ugovornice. Ugovor stupa na snagu između država koje su ga ratifikovale, u trenutku kada budu predate ratifikacije većina strana ugovornica, uključujući Belgiju, Kanadu, Francusku, Luksemburg, Holandiju, Veliku Britaniju i SAD i postaje važeći na dan predaje ratifikacije.

Član 12

Po isteku roka od 10 godina od stupanja na snagu ovog Ugovora, ili nakon toga, strane ugovornice će, ukoliko to zahtijeva neka od njih, razmotriti i preispitati ciljeve Ugovora, uzimajući u obzir faktore koji utiču na mir i bezbjednost sjevernoatlantskog područja, uključujući razvoj univerzalnih i regionalnih sporazuma za održavanje međunarodnog mira i bezbjednosti, zaključenih na osnovu Povelje Ujedinjenih nacija.

Član 13

Dvadeset godina nakon stupanja na snagu Ugovora, bilo koja strana ugovornica može da raskine ugovor, godinu dana nakon predaje obavještenja o raskidu ugovora vladi SAD-a koja obavještava vlade ostalih strana ugovornica o predaji svakog takvog obavještenja.

Član 14

Ovaj Ugovor, čiji su engleski i francuski tekst podjednako autentični, biće deponovan u arhivi Vlade SAD-a. Propisno ovjerene prepise Ugovora Vlada SAD-a će dostaviti vladama ostalih strana ugovornica.

Prilog 2

Protokol o pristupanju [ime države] Sjevernoatlantskom savezu

Strane ugovornice Sjevernoatlantskog ugovora, potpisanog u Vašingtonu 4. aprila 1949. godine, uvjerene da će bezbjednost Sjevernoatlantskog područja biti unaprijeđena pristupanjem [ime države] Sjevernoatlantskom savezu, saglasne su sa sljedećim:

Član 1

Stupanjem na snagu ovog Protokola, generalni sekretar Sjevernoatlantskog saveza, u ime svih strana ugovornica, upućuje poziv vladi [ime države] da pristupi Sjevernoatlantskom savezu. U skladu sa članom 10 Ugovora, [ime države] postaje ugovornica danom deponovanja instrumenta o pristupanju kod Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Član 2

Ovaj Protokol stupa na snagu nakon što sve strane ugovornice Sjevernoatlantskog ugovora obavijeste Vladu Sjedinjenih Američkih Država o njegovom prihvatanju. Vlada Sjedinjenih Američkih Država obavještava sve strane ugovornice Sjevernoatlantskog ugovora o datumu prijema svakog gore navedenog obavještenja i o datumu stupanja na snagu ovog Protokola.

Član 3

Ovaj Protokol, čija su engleska i francuska verzija podjednako autentične, biće deponovan u arhivi Vlade Sjedinjenih Američkih Država. Propisno ovjerene kopije, Vlada Sjedinjenih Američkih Država predaće vladama ostalih strana ugovornica.

IZVORI INFORMACIJA

1. A chronology of Romania – NATO relationship
<http://www.mae.ro/en/node/2131> (pristupljeno 28.12.2015)
2. Bulgaria <http://www.nato.int/invitees2004/bulgaria.htm> (pristupljeno 19.1.2016)
3. Bulgaria - Chronology
<http://www.nato.int/invitees2004/bulgaria/chronology.htm> (pristupljeno 20.12.2015)
4. Chronology of cooperation between Latvia nad NATO 2003,
<http://www.mfa.gov.lv/en/security-policy/co-operation-with-nato-member-states-and-candidate-countries/chronology-of-co-operation-between-latvia-and-nato-2003>
(pristupljeno 25.12.2015)
5. Chronology of Slovenias Accession to NATO
http://www.mzz.gov.si/en/foreign_policy_and_international_law/nato/chronology_of_slovenias_accession_to_nato/ (pristupljeno 28.12.2015)
6. ECPRD Request 3010, *Ratification of Protocols on Accession to the North Atlantic Treaty*, 22 December 2015
7. Enlargement http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm
(pristupljeno 20.1.2016)
8. Estonia <http://www.nato.int/invitees2004/estonia.htm> (pristupljeno 19.1.2016)
9. Estonia Chronology <http://www.nato.int/invitees2004/estonia/chronology.htm>
(pristupljeno 25.12.2015)
10. Estonia in NATO <http://www.eata.ee/en/estonia-in-nato/chronology> (pristupljeno 24.12.2015)
11. Francisco José Rodrigo Luelmo. *The accession of Spain to NATO*, CVCE, 2012,
http://www.cvce.eu/obj/the_accession_of_spain_to_nato-en-831ba342-0a7c-4ead-b35f-80fd52b01de9.html
(pristupljeno 29.12.2015)
12. Infografik: *Šta nakon pozivnice za NATO*, CDT, 2015
<http://www.test.cdtmn.org/nato/nato-analize/sta-nakon-pozivnice-za-nato-infografik/>
(pristupljeno 15.1.2016)
13. Latvia Chronology <http://www.nato.int/invitees2004/latvia/chronology.htm>
(pristupljeno 25.12.2015)
14. Lithuania Chronology <http://www.nato.int/invitees2004/lithuania/chronology.htm>
(pristupljeno 25.12.2015)
15. Mehmedin Tahirović, Renato Petrić. *Integracija Crne Gore u NATO*. Uprava za kadrove, Podgorica, 2015.
16. Membership Action Plan http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm
(pristupljeno 20.1.2016)
17. Member Countries, 20 Aug. 2013
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm (pristupljeno 11.1.2016)

18. Member countries: The first wave of post-Cold War enlargement, 20 Aug. 2013
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm
(pristupljeno 15.1.2016)
19. Michel John Garcia, International Law and Agreements: Their Effect upon U.S. Law, Congressional Research Service.
20. Michel John Garcia, NATO Enlargement: Senate Advice and Consent, CRS, 2009
<https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL31915.pdf> (pristupljeno 24.12.2015)
21. NATO's relations with Albania
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48891.htm#evolution
(pristupljeno 25. 1. 2016)
22. NATO's relations with Croatia
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_31803.htm
(pristupljeno 25. 1. 2016)
23. NATO's relations with Montenegro
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49736.htm (pristupljeno 24. 12. 2015)
24. North Atlantic Cooperation Council, NACC
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69344.htm
(pristupljeno 19.1.2016)
25. North Atlantic Treaty Organization <http://www.nato.int/cps/en/natohq/51288.htm>
(pristupljeno 11.1.2016)
26. Parlament Kanade: Pristup Kanade procesu sklapanja međunarodnih ugovora
<http://www.parl.gc.ca/content/lop/researchpublications/2008-45-e.htm>
(pristupljeno 11. 1. 2016)
27. Partnership for Peace http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm
(pristupljeno 19.1.2016)
28. Poslovník Nardone skupštine Francuske
<http://www2.assemblee-nationale.fr/langues/welcome-to-the-english-website-of-the-french-national-assembly#chap11> (pristupljeno 20. 1. 2016)
29. Poslovník Parlamenta Letonije
<http://www.saeima.lv/en/legislation/rules-of-procedure> (pristupljeno 19. 1. 2016)
30. Poslovník Parlamenta Norveške i Ustav Norveške
https://www.stortinget.no/Global/pdf/Diverse/Forretningsorden_engelsk_2014.pdf
(pristupljeno 22. 1. 2016)
31. Poslovník Sejma
http://oide.sejm.gov.pl/oide/en/index.php?option=com_content&view=article&id=14798:the-standing-orders-of-the-sejm-of-the-republic-of-poland&catid=7&Itemid=361
(pristupljeno 2. 2. 2016)
32. Prague Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Prague on 21 November 2002
<http://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf> (pristupljeno 14.1.2016)

33. Razvoj odnosa Crne Gore i NATO - ključni datumi
http://www.natomontenegro.me/nato-info/Kljucni_datumi/ (pristupljeno 24. 12. 2015)
34. Romania <http://www.nato.int/invitees2004/romania.htm> (pristupljeno 19.1.2016)
35. Romania Chronology
<http://www.nato.int/invitees2004/romania/chronology.htm> (pristupljeno 28.12.2015)
36. Slovakia <http://www.nato.int/invitees2004/slovakia.htm> (pristupljeno 19.1.2016)
37. Slovakia Chronology <http://www.nato.int/invitees2004/slovakia/chronology.htm>
(pristupljeno 28.12.2015)
38. Slovenia <http://www.nato.int/invitees2004/slovenia.htm> (pristupljeno 19.1.2016)
39. Slovenia Chronology <http://nato.gov.si/eng/slovenia-nato/chronology/>
(pristupljeno 28.12.2015)
40. Study on NATO Enlargement
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm# (pristupljeno 19.1.2016)
41. The Accession of the Czech Republic, Hungary and Poland
<http://www.nato.int/DOCU/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/03acce.pdf>
(pristupljeno 14.1.2016)
42. Univerzitet u Saragosi, Proces ratifikacije u Ujedinjenom Kraljevstvu
http://www.unizar.es/euroconstitucion/Treaties/Treaty_Const_Rat_UK.htm
(pristupljeno 13. 1. 2016)
43. Ustav Albanije
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan013810.pdf>
(pristupljeno 24. 12. 2015)
44. Ustav Republike Bugarske http://www.vks.bg/english/vksen_p04_01.htm
(pristupljeno 24. 12. 2012)
45. Ustav Češke Republike <http://www.usoud.cz/en/constitution-of-the-czech-republic/>
(pristupljeno 13. 1. 2016)
46. Ustav Danske https://www.constituteproject.org/constitution/Denmark_1953.pdf
(pristupljeno 13. 1. 2016)
47. Ustav Estonije <https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/>
(pristupljeno 14. 1. 2016)
48. Ustav Kraljevine Holandije
<https://www.government.nl/documents/regulations/2012/10/18/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands-2008> (pristupljeno 3. 2. 2016)
49. Ustav Republike Hrvatske
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html
(pristupljeno 14. 1. 2016)

50. Ustav Republike Italije
https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf
(pristupljeno 1.2.2016)
51. Ustav Luksemburga
https://www.constituteproject.org/constitution/Luxembourg_2009.pdf (pristupljeno 19. 1. 2016)
52. Ustav Mađarske https://www.constituteproject.org/constitution/Hungary_2011.pdf
(pristupljeno 20. 1. 2016)
53. Ustav Republike Poljske <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>
(pristupljeno 2. 2. 2016)
54. Ustav Portugala <http://www.en.parlamento.pt/Legislation/CRP/Constitution7th.pdf>
(pristupljeno 13. 1. 2016)
55. Ustav Rumunije <http://www.cdep.ro/pls/dic/site2015.page?id=371&idl=2&par1=3>
(pristupljeno 15. 1. 2016)
56. Ustav Slovačke Republike
<http://www.vop.gov.sk/constitution-of-the-slovak-republic> (pristupljeno 12. 1. 2016)
(pristupljeno 21. 1. 2016)
57. Ustav Republike Slovenije
www.dz-rs.si/wps/portal/en/Home/PoliticniSistem/UstavaRepublikeSlovenije
(pristupljeno 21. 1. 2016)
58. Ustav Turske <http://www.constitution.org/cons/turkey/part3.htm> (pristupljeno 21. 1. 2016)
59. Vincent Morelli i dr. *NATO Enlargement: Albania, Croatia, and Possible Future Candidates*, CRS, 2009 <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34701.pdf>
(pristupljeno 24.12.2016)